

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Факультет харчових технологій, готельного-ресторанного
та туристичного бізнесу

Форма навчання денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри Г. П.Скляр
(підпис)

«___» _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: «Розвиток туризму в Івано-Франківській області: стан та
перспективи»**

*зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Полтавець Іванна Тарасівна

(підпис, дата)

Науковий керівник к. е. н., доцент Животенко Віталій Олександрович

(підпис, дата)

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ.....	3
Розділ 1. Передумови та чинники розвитку туризму в Івано-Франківській області	
1. 1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні...	7
1. 2. Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні.....	14
1. 3. Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності.....	24
Розділ 2. Оцінка розвитку туристичної діяльності в Івано-Франківській області	
2. 1. Організація туристичної діяльності у регіоні.....	34
2. 2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні	43
2. 3. Основні напрями удосконалення розвитку туризму в регіоні	51
Висновки та пропозиції	60
Перелік інформаційних джерел.....	67

ВСТУП

Туризм та дотичні його прояви, в умовах сьогодення є одним із найперспективніших напрямків соціально-економічного розвитку міст, регіонів та країни у цілому. Згідно останніх даних UNWTO (United Nations World Tourism Organization – Всесвітньої туристичної організації) туристична сфера займає більше 12 % валового продукту світу навіть у часи пандемії COVID- 19, а підприємства індустрії туризму генерують 5 % валового продукту світу. Виходячи з цього можемо стверджувати, що незалежно від багатьох негативних проявів впливу на туристичну сферу, відмічається тенденція до її розвитку.

Відповідно в Україні як і будь-якій іншій країні світу також проявляються негативні впливи на туристичну сферу, але враховуючи незгасаючий попит на туристичні послуги, можемо стверджувати, що туристична галузь розвивається, але потребує нових більш прогресивних підходів до її формування. Враховуючи зазначене вище обрана тема кваліфікаційної роботи є актуальною та потребує подальшого вивчення та дослідження.

На сьогоднішній день в Україні існують усі передумови для сталого розвитку туризму: історичні, географічні, природні, економічні, соціально-демографічні. Відповідно, причинами нестабільності є низка проблем, що сповільнюють темпи розвитку туризму в Україні та гальмують розвиток, власне, туристичної індустрії.

По-перше, у засобах масової інформації населення активно проводиться реклама міжнародного туризму і майже відсутня реклама внутрішнього туризму, за виключенням загальновідомих зон туризму та рекреації.

По-друге, майже не виділяються кошти на реконструкцію пам'яток історії та архітектурного мистецтва, а залучення інвестицій гальмується через нерегульовану нормативно-законодавчу базу країни. Як відомо, значна кількість населених пунктів України – Хотин, Межиріччі, Ізяслав та інші,

мають пам'ятки архітектури XVII- XVIII століття, для відновлення яких необхідні значні капіталовкладення.

По-третє, в Україні не розвинений сектор туристичної індустрії. У жодному місті України не роздаються безкоштовні буклети-путівники історико-культурних пам'яток міста. Крім того, не у всіх містах наявні такі путівники, що обумовлено вузьким тлумаченням туризму та малою обізнаністю про різноманіття туристичних послуг.

По-четверте, різноманіттям туристичних послуг, можуть похвалитися переважно міста-мільйонери, міста загальноновизнаних зон рекреації та туризму, деякі історичні та культурні центри. В той час коли, в більшості міст України можна розвивати промисловий, оздоровчий та інші види туризму. Але для цього ж знову потрібні інвестиції для створення бізнес-центрів, рекреаційних зон відпочинку, які поєднували в собі пасивні та активні види відпочинку.

Наявні проблеми гальмують розвиток туризму та туристичної індустрії в Україні. Вирішення розглянутих проблем вплине, як на покращення економічного, так і соціального розвитку країни.

Поглиблене вивчення проблем розвитку туризму представлено працями таких науковців, Г. Бак, В. Банько, Ю. Бараш, Л. Богуш, В. Данильчук, В. Животенко, О. Кальченко, В. Кифяк, Е. Павленко, С. Підмогильний, Г. Складар, В. Цибух, Е. Шаповалова, І. Школа та інші. Крім того, громадські діячі та представники виконавчої влади Івано-Франківської області також формують проблематику розвитку туризму, таку у межах програми розвитку туризму проводяться дискусії експертів «Стратегічні напрями розвитку індустрії гостинності в Івано-Франківській області» за участю декана факультету туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Володимира Великоного, заступника начальника Управління економічного розвитку, торгівлі і туризму Косівської РДА Ірини Дімбровської, операційної директорки мережі ресторанів Оксани Камінської, голови Туристичної ради Івано-Франківської області, директора туристичної компанії Андрія Матійчика,

виконавчого директора Івано-Франківського регіонального відділення Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» Юрія Стефанчука, голови ГО «Асоціація готельєрів та власників садиб Яремчанщини», власника готелю Тараса Тустанівського, голови ГО «Туристична Асоціація Івано-Франківщини» Оксани Федорович. Учасники таких дискусій, апелюючи до результатів дослідження сходяться на тому, що формування туристичного бренду Івано-Франківщини наразі є першочерговим завданням розвитку туристичної індустрії краю, а покращення територіальної та інформаційної доступності – вагомими операційними завданнями для всіх стейкхолдерів регіону вже сьогодні.

Отже, проблема розвитку туризму в Івано-Франківській області залишається невирішеною, а це у свою чергу, формує підґрунтя для розвитку породжує розвиток різноманітних теорій та наукових поглядів. Крім того, в умовах сьогодення концептуальні основи функціонування підприємств сфери туризму, і зокрема, формування програм розвитку туризму у регіоні, імплементація методичного забезпечення системи ефективності господарської діяльності туристичних підприємств розроблена недостатньо, а це, у свою чергу, не дозволяє на практиці здійснювати цілеспрямоване господарське планування розвитку туристичних підприємств, формування системи забезпечення ефективності господарської діяльності та розвитку туристичної сфери окремого регіону.

Головною метою кваліфікаційної роботи є: провести аналіз та дати об'єктивну оцінку соціально-економічним чинникам розвитку туризму в Івано-Франківському регіоні, провести аналіз природно-ресурсної бази регіону, визначити особливості розвитку туристичної інфраструктури регіону та дослідити основні напрямки удосконалення розвитку туризму в регіоні. Для вирішення визначених завдань слід здійснити аналіз систем організації та забезпечення ефективності туристичної діяльності в Івано-Франківській області та запропонувати шляхи подальшого розвитку туристичних підприємств на

основі проведеного аналізу та досвіду провідних теоретиків.

Мета дослідження визначає його основні завдання, а саме:

дослідження соціально-економічних чинників розвитку туризму у регіоні;

дослідження природно-ресурсної бази розвитку туризму в регіоні;

дослідити історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності;

дати характеристику організації туристичної діяльності у регіоні;

дослідити особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні;

дослідити основні напрями удосконалення розвитку туризму у регіоні.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є система забезпечення розвитку туризму в Івано-Франківській області її стан та перспективи.

Об'єктом дослідження є розвиток туристичної сфери Івано-Франківської області.

Структура даної роботи: містить вступ, два розділи, що поділяються на підрозділи, висновки та пропозиції, перелік інформаційних джерел, рисунки та таблиці. Перелік інформаційних джерел поєднує 101 літературне джерело.

У першому розділі розглянуто передумови та чинники розвитку туризму в Івано-Франківській області, а саме визначено сутність та склад соціально-економічних чинників розвитку туризму у регіоні, визначено їх вплив на сферу туризму, розглянуто особливості природно-ресурсної бази розвитку туризму у регіоні, окреслено основні складові ресурсного потенціалу даного регіону, структуровано та досліджено історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності. Також було визначено основні перспективні напрями щодо формування туристичного потенціалу регіону.

У другому розділі було проведено оцінку розвитку туристичної діяльності в Івано-Франківській області, виконано необхідні розрахунки, що внесені до таблиць, та проведено їх аналіз. Також здійснено характеристику організації туристичної діяльності у регіоні. Досліджено особливості розвитку туристичної інфраструктури у зазначеному регіоні. Разом з тим, визначено та

досліджено основні напрями удосконалення розвитку туризму у регіоні.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувалися загальнонаукові методи дослідження: метод діалектики, дедукції та індукції та конкретні методи: економічні, економіко-математичні, системного, логічного та порівняльного аналізу, статистичні методи дослідження діяльності підприємства, методи планування і прогнозування.

Інформаційна база дипломної роботи: законодавчі акти, публікації вітчизняних і зарубіжних науковців, підручники та посібники з організації туризму, економіки, стратегічного управління, статистичні збірники та інша документація.

Результати нашого дослідження та пропозиції зроблені на їх основі, можуть бути використаними не лише для Закарпатської області, але і для інших областей України.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

1. 1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні

Івано-Франківську область створено 4 грудня 1939 р. Розташована на заході України, межує на півночі з Тернопільською та Львівською областю, на заході – Закарпатською областю, на сході – Чернівецькою областю України, на півдні – з Румунією. Територія Івано-Франківської області займає 13,9 тис. кв. км., що складає 2,3 % території України.

За адміністративним розподілом до складу Івано-Франківської області входить 5 районів. Центром є місто Івано-Франківськ, інші порівняно великі міста – Коломия, Калуш, Долина, Галич, Перегінське.

Івано-Франківська область розташована на перетині Східноєвропейської рівнини та Карпат. Рельєф території області поділяється на три частини: рівнинну лісостепову – Наддністрянщина; середнє передгір'я – Передкарпаття; південно-західну гірську – Карпати (майже 50% усієї площі області). На північно-східній окраїні розташовані рівнини Опілля та Покуття.

Ландшафт у західній частині горбисто-пасмовий (висоти до 300 – 400 м. над рівнем моря), а в східній частині – рівнинно-хвилястий (висоти 200 – 300 м. над рівнем моря). Центральна частина території області – горбисто-пасмове передгір'я (Передкарпаття), що переходить у низинно-гірський пояс із висотами до 400 – 600 м. над рівнем моря.

Особливості соціально-економічного розвитку регіону обумовлені індивідуальними характеристиками території, до яких можна віднести: тенденції розвитку регіону в даний час; різноманітність історичних, природних,

соціально-економічних, політичних факторів; господарську спеціалізацію; комплексність і перспективність розвитку, його конкурентні переваги; місце і значення регіону в системі територіального поділу праці, інтеграційних процесах тощо.

Доцільно зазначити, що стратегічною метою розвитку регіону є стійкий ріст добробуту населення на основі раціонального використання наявного ресурсного потенціалу, створення регіональної високоефективної, соціально орієнтованої ринкової економічної системи, сприятливих умов для підприємницької діяльності, збереження навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки.

До чинників, що сприяють ефективному розвитку Івано-Франківщини, досягненню основних стратегічних цілей можна віднести: вигідне географічне положення, яке відкриває широкі можливості для розвитку міжрегіональних економічних зв'язків та транскордонного співробітництва; значні запаси мінерально-сировинних ресурсів; розвинену виробничу базу і науково-технічну інфраструктуру; наявність інвестиційних галузей; спроможність виробничих підприємств виготовляти продукцію кінцевого споживання; високий рівень конкурентоспроможності продукції нафтохімічної, деревообробної, легкої і машинобудівної промисловості.

Економіка області має індустріально-аграрний характер. У промисловому секторі сформовано потужні добувний, нафтохімічний, деревообробний кластери. Важливими видами промислової діяльності є також виробництво електроенергії (Бурштинська ДРЕС, Добротвірська ДРЕС, Калуська ТЕЦ), машинобудування, харчова промисловість, виробництво будівельних матеріалів. Додамо, що в останні роки внесок промисловості у створенні валової доданої вартості області зберігається стабільним і складає майже третину. Крім того, в промисловості регіону переважає недержавний сектор, частка якого у загальному обсязі виробництва більше 96%. Однак, незважаючи на наявні виробничі потужності, Івано-Франківська область не відіграє значної

ролі у формуванні економічного потенціалу України. Частка регіону в загальнодержавному промисловому виробництві становить 1,8% [14].

На сучасному етапі розвитку економіка Івано-Франківської області характеризується несприятливою структурою ВРП, яка визначається переважно виробництвом з низьким рівнем доданої вартості, високим рівнем енерго- та ресурсовитратності, невисоким інвестиційним потенціалом підприємств. Динаміка показників ВРП та валової доданої вартості (ВДВ) в розрахунку на одну особу в області в період з 2007 по 2011 рр. має лінійний характер з переважаючою тенденцією до зростання, що свідчить про поступальний розвиток з невисокими темпами. Скорочення цих показників відбулося в 2009 р., що пояснюється впливом світової фінансової кризи. Збереження наявних тенденцій в соціально-економічному розвитку регіону може призвести до загального зниження темпів як економічного зростання, так і темпів зростання рівня життя населення в регіоні.

Протягом 1996-1998 рр. відбувалося зниження обсягу ВДВ Івано-Франківської області, і тільки з 1999 р. розпочинається період стабілізації економіки регіону. У 2001 р. Фізичний обсяг ВДВ в області зріс на 7,9% до попереднього року (загалом в Україні – на 13,6%), а в 2003 р. на 14,4%. В наступні роки відбувається зростання даного показника не такими динамічними темпами. Так, в 2005 р. він збільшився на 2,7% до попереднього року (загалом по Україні – зростання на 0,6%). За результатами 2008 р., відбувся спад фізичного обсягу.

ВДВ на 2,9%, а в 2009 р. на 8,4% (загалом по Україні – на 12,6%), що призвело до зниження частки області в валовій доданій вартості України з 2,2% до 1,8%. Протягом наступних років цей показник поступово почав зростати.

Економічна та соціальна значущість туризму в сучасних умовах визначається тим, що туристичний бізнес сприяє розвитку економіки, розвиваючи такі галузі промисловості як сільське господарство, торгівля, будівництво, зв'язок, виробництво товарів широкого попиту, сприяє зайнятості

населення, зростанню потенційного та реального валового внутрішнього продукту країни, є вагомим джерелом валютних надходжень і засобом забезпечення позитивного сальдо платіжного балансу країни. Окрім прибутку, туризм став значущим чинником посилення престижу країни. А також туризм сприяє підвищенню освітнього рівня жителів країни. Саме поняття "туризм" стало формуватися завдяки масовому переміщенню досить значної кількості людей, які поставили собі за мету змістовно проводити своє дозвілля. Хоча не можна заперечувати того факту, що подорожування завжди було притаманне людині як біологічній істоті. Як соціально детерміноване явище, туристична діяльність потребує глибокого наукового осмислення. У зв'язку з цим виник новий напрямок в науці – туризмологія. Туризмологія – це науковий напрямок, у межах якого сполучаються різноманітні дослідження туризму як суспільного явища, а завданням є розроблення теорії функціонування туризму [11, с. 11]. Теоретико-методологічні положення туризмології охоплюють розроблення філософських засад, принципів та підходів до всебічного вивчення туризму як явища, спираючись на досягнення галузевих наукових дисциплін. Сучасна наука про туризм має в своєму арсеналі низку підходів щодо визначення самої сутності феномену "туризм". Мальська М., Худо В. та Цибух В. трактують туризм як "вид рекреації", пов'язаний із виїздом за межі постійного місця проживання, активний відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровлювальними, пізнавальними, спортивними і культурно-розважальними цілями [16, с. 22]. Польський дослідник С. Каспар визначає туризм як сукупність явищ, що виникають внаслідок зміни місця перебування людей, причому нове місце перебування не є ні постійним місцем проживання, ні місцем праці [18, с. 18]. Закон України «Про туризм» подає таке тлумачення: «туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає» [5]. Найбільш вдалим, на наш погляд, варто вважати класичне визначення туризму, прийняте більшістю

науковців. Згідно з цим означенням, туризм – це тимчасове переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну або місцевість в межах своєї країни у вільний час з метою отримання задоволення та відпочинку, в оздоровчих, гостьових, пізнавальних чи професійно-ділових цілях, але без здійснення оплачуваної діяльності у відвідуваному місці [6, с. 24]. Туризм – явище поліфункціональне та багатогранне. Серед основних функцій туризму потрібно зазначити рекреаційну, соціальну, культурну, екологічну, економічну, просвітницьку та виховну [5, с. 8-10]. Така поліфункціональність туризму відповідає комплексному характеру мотивації, що спонукає людину до подорожі, і комплексності в організації подорожей та обслуговуванні туристів. Багатогранність туризму виявляється у різних його видах і формах, які можна покласти в основу його класифікації. Широковживаною є класифікація видів туризму залежно від походження туристів:

1) внутрішній туризм – тимчасовий виїзд громадян конкретної країни з постійного місця проживання в межах національних кордонів своєї країни з метою відпочинку, задоволення пізнавальних інтересів, занять спортом, лікування та в інших туристичних цілях;

2) міжнародний туризм – систематизована і цілеспрямована діяльність підприємств сфери туризму з надання туристичних послуг та туристичного продукту іноземцям на території конкретної країни (в'їзний туризм) та громадянам цієї країни за кордоном (виїзний туризм).

Використовують також поняття національний туризм – це діяльність з обслуговування туристів-громадян конкретної країни (тобто внутрішній та виїзний туризм). За способом організації розрізняють туризм плановий (або програмний), який організовується силами туристичних підприємств: туроператорів, турагентів, та самодіяльний туризм, який здійснюється приватно, на самостійних (любительських) засадах [14, с. 31].

Беручи за основний критерій мотивацію туристів, можна виділити такі види туризму: спортивний туризм, відпочинковий туризм, родинний туризм,

екстремальний туризм, спортивний туризм, пізнавальний туризм, релігійний туризм, рекреаційний туризм, екологічний туризм, діловий туризм тощо, дані наведено у таблиці 1. 1. 1.

Таблиця 1. 1. 1

Класифікація туризму в Івано-Франківській області [узагальнено автором]

Класифікаційна ознака	Вид туризму
Географічний принцип	внутрішній, міжнародний
Напрямок туристичного потоку	в'їзний, виїзний
Мета поїздки	рекреаційний, оздоровчий відпочинок, пізнавальний відпочинок, професійно-діловий туризм, науковий (конгресний), спортивний відпочинок, шоп-тури, пригодницький туризм, паломницький, ностальгічний туризм, зелений (агротуризм), екологічний, екзотичний, елітарний
Джерело фінансування	соціальний, комерційний
Спосіб пересування	пішохідний, авіаційний, морський, річковий, автотуризм, залізничний, велосипедний, змішаний
Кількість учасників	індивідуальний, сімейний, груповий
Тривалість перебування	короткотривалий, довготривалий
Організаційна форма	організований, неорганізований

Як свідчать дані таблиці 1. 1. 1, існують наступні класифікаційні ознаки туризму, до них відносять: географічний принцип, напрямок туристичного потоку, мету поїздки, джерело фінансування, спосіб пересування, кількість учасників, тривалість перебування та організаційна форма.

На сьогодні туристичний бізнес став однією найбільш динамічною галуззю, незважаючи навіть на пандемію COVID 19, що швидко набирає темпи у господарській діяльності країн світу. За даними Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO), чисельність міжнародних туристів на кінець 2019 р. становила майже 1,2 млрд осіб, тобто приблизно кожен шостий мешканець

планети відпочивав і подорожував за межами своєї країни. Крім цього, за останні 65 років надходження від туристичної діяльності зросли у понад 600 разів – починаючи з 2 млрд дол. США у 1950 р. до 1245 млрд дол. США на початок 2019 р.

Найбільш відвідуваними країнами світу, згідно із прогнозами спеціалістів UNWTO, стануть Китай, Сполучені Штати Америки, Франція, Іспанія. Чинники, які будуть безпосередньо впливати на розвиток туристичного бізнесу, багатогранні та різноманітні.

Наявність сприятливих чинників призводить до лідерства окремих районів країн у світовому туристичному бізнесі, і навпаки, небажані чинники безпосередньо будуть знижувати туристичні потоки.

Основні чинники, які впливають на розвиток туристичної галузі, можна розподілити на дві основні групи – динамічні та статичні. До статичних чинників відносять чинники, що мають постійне або майже незмінне у часі значення. До цієї групи відносять географічні, природно-кліматичні та культурно-історичні фактори [14].

До динамічних чинників можна віднести соціально-економічні, культурні, демографічні, міжнародні та науково-технічний прогрес. Розглянемо детальніше саме цю групу чинників, оскільки саме їх значення може змінюватися зі зміною державної та регіональної політики, а також за рахунок впливу приватного бізнесу [14].

Соціально-економічні чинники. До них можна віднести зростання добробуту населення, збільшення тривалості вільного часу та оплачуваних відпусток. Варто зазначити, що розвиток індустрії в сучасному суспільстві створює працівникам стресові навантаження, що, своєю чергою, буде вимагати у них активного відпочинку. Саме через це промислові міста стали місцем підвищеного попиту на туризм з метою якісної рекреації, останнім часом в них починають формуватися сегменти з підвищеним попитом на екстремальний, пригодницький, сільський, екологічний, пішохідний та інші

види туризму [14].

Демографічні чинники. Згідно з підрахунками ООН, 31 жовтня 2011 р. чисельність населення Землі сягнула 7 млрд осіб. Це число зростає й надалі. Така ситуація прямо впливає на збільшення чисельності туристів. До важливого демографічного показника відносять зміну вікової структури населення. У багатьох розвинених країнах збільшення тривалості життя призвело до того, що багато людей мають вільний час та потрібні засоби, які дають їм змогу вирушати у мандрівки [14].

Культурні чинники. Насамперед це зростання культурного рівня населення багатьох країн і, у зв'язку з цим, прагнення людей до ознайомлення із історикокультурною спадщиною, пізнання визначних місць рідного краю та іноземних країн.

Науково-технічний прогрес. Він зумовлює швидкий розвиток матеріально-технічної бази індустрії туризму, що створює необхідні умови для масового туризму. Йдеться про готельні ланцюги та інші колективні засоби розміщення, транспортні засоби для масових пасажирських перевезень.

Особливо варто виділити впровадження в туріндустрію комп'ютерних та Інтернет-технологій, без чого зараз неможлива організація масового туризму. Міжнародні чинники. Дія таких чинників створює умови для ефективного співробітництва та взаєморозуміння між державами. Усі ці постійно діючі чинники упродовж певного часу можуть підсилитися або послабитися, що, своєю чергою, впливає на структуру та обсяги туристичних потоків у конкретно взятій країні та у світі загалом.

1. 2. Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні

Івано-Франківська область розташована на заході України, у передгірній і

гірській частинах Українських Карпат. На півдні виходить до державного кордону з Румунією. Решта її меж пролягли між сусідніми областями: Львівською, Тернопільською, Чернівецькою і Закарпатською. На півдні Івано-Франківщини простяглися хребти Карпатських гір. Вони охоплюють не тільки частину України, але й сусідніх держав. Отже, Карпати є горами або гірською країною. В одних місцях уступом, а подекуди плавно, гори Карпати на Івано-Франківщині переходять у горбисту рівнину Передкарпаття. Вона поступово знижується у напрямку до долин річок Дністер та Прут. По Дністру, Бистриці та Вороні, а далі по Пруту проводять межу між Передкарпаттям та Подільською височиною. На північ від Пруту вона слабохвиляста. Північніше Дністра простягаються високі горби, порізані ярами, глибокими долинами річок та потоків. Найпоширенішими породами на рівнинах Івано-Франківської області є пісок, глина, гіпс, вапняк, пісковик. Хребти Карпат складені в основному пісковиками та глинистими сланцями, дані наведено на рис. 1. 2. 1.

Рис. 1. 2. 1. Карта Івано-Франківської області та її районів [41]

Як свідчать дані рис. 1. 2. 1, в Івано-Франківській області сформовано наступні райони: Калуський, Галицький, Надвірнянський та Коломийський.

На крутих обривистих берегах річок, у кар'єрах можна спостерігати які породи залягають на різній глибині. Гірськими породами є також нафта, природний газ, вугілля, які мають здатність горіти, кухонна сіль тощо.

У південно-західній частині Івано-Франківської області розташовані гори, що утворюють низку хребтів, які простягаються з північного заходу на південний схід. Вони відокремлюються один від одного поперечними та поздовжніми долинами і утворюють системи: Східний Бескид (1363 м.), Горгани (1818 м.) і Покутські гори (1491 м.). Є також відособлені масиви Чорногорів (найвища точка України — гора Говерла, 2061 м.), Чивчина і Гринявських гір. Ґрунтово-рослинне покриття залежить від різних висот [41].

На рівнинах переважають сірі лісові опідзолені ґрунти та опідзолені чорноземи, у передгір'ях — дерново-підзолисті ґрунти, у горах — бурі гірсько-лісові різного ступеня опідзоленості, дерново-буроземні і гірсько-лучні дернові і торфові.

Рівнини і передгір'я досить розорані. Майже 35% території області покриті лісом. На рівнинах переважають ліси дубові, дубово-букові, дубово-грабові; буково-дубові, букові і ялинові — у передгір'ях. У горах нижньої частини схилів переважають мішані ліси (бук, ялиця, ялина), у верхній частині — хвойні, переважно соснові ліси.

Найвищі вершини (1400 — 1600 м. над рівнем моря) зайняті високогірними луками-полонинами: субальпійськими (до 1850 м. над рівнем моря) і альпійськими (понад 1900 м. над рівнем моря).

Територію області пересікає 8286 річок, які належать до басейнів Дністра і Пруту. Річки в основному гірські. Озера нечисленні. Головні річки — Дністер (із притоками Гнила Липа, Лімниця, Бистриця) і Прут (з основною притокою Черемош). На річках — повінь навесні, дощові паводки — влітку. Багато річок використовують для лісосплаву [43].

Серед корисних копалин Івано-Франківщини — нафта, природний газ, калійна сіль, буре вугілля, сланці, фосфорити [44]. Є мінеральні джерела.

Представники тваринного світу — благородний олень, європейська козуля, дикий кабан, лисиця, вовк, борсук, кам'яна і лісова куниця, дикий кіт, рись, бурий ведмідь, білка, заєць. Із птахів — дрізд, дятел, сова, глухар, тетерук, перепілка, беркут, сапсан, тощо. У водоймах водяться форель, лящ, судак, плітка, сом, густера, тощо.

Населення — 1388.9 тис. осіб, із них українців — 95,9%, росіян — 3,5%, поляків — 0,6% та ін. В гірських районах виділяються етнічні групи — гуцули і бойки. Міських жителів — 592,0 тис., сільських — 817,0 тис. Дана ситуація є нетиповою для України.

Середня щільність населення — 115 чол. на кв. км., що майже в 1,3 рази більше, ніж в середньому в Україні. Природний приріст населення є від'ємним як у сільській місцевості, так і в містах. Це одна з трьох українських областей, де цей коефіцієнт є найменшим.

Міграційні процеси в області є традиційно сильними. Більшість безробітної молоді та багато кваліфікованих працівників з інших вікових груп постійно від'їжджають за кордон у пошуках тимчасової і постійної роботи в Західній Європі та Росії, не маючи необхідних трудових віз і контрактів, поповнюючи ряди нелегальних мігрантів цих країн. Маятникові трудові поїздки населення спостерігаються в зоні впливу Івано-Франківська, Калуша, Коломиї, Долини, Надвірної.

Кліматичні умови передкарпатського передгір'я характеризуються пануючими вітрами південно-західного напрямку в північно-західній частині і північно-західного — в південно-східній частині. За температурними показниками територію Прикарпаття можна вважати помірно теплою. Середня температура повітря липня складає 17,2-18,7 °С, а січня — мінус 4,7-4,9 °С. Теплий період з температурою вище нуля триває в середньому 263-265 днів, період вегетації, тобто з температурою понад +5° — від 210 до 214, а періоду

активної вегетації з температурою понад 10°, — 150-160 днів. Сума активних температур (понад 10°) коливається від 2200 до 2800 градусів. Теплові ресурси дають змогу вирощувати тут пшеницю, кукурудзу, цукрові буряки, жито, овес, ячмінь, соняшник, тютюн, льон, яблука, горіхи, груші, абрикоси та інші культури [44].

Територія Прикарпаття в межах Івано-Франківської області може бути поділена на три частини: найменш теплу (вище 350 м. над рівнем моря), помірно теплу (висоти 250-350 м.), найтеплішу (Коломийський і Заболотівський райони). Щодо зволоженості Передкарпатське передгір'я можна поділити на південно-західну частину, підвищену з надмірним зволоженням та північно-східну (річкові долини й улоговини) з достатнім зволоженням. Річні суми опадів коливаються від 650 до 780 мм, з них за теплий період – 500-600 мм. Передкарпатське передгір'я, порізане численними річками, має рівнинно-хвилястий рельєф з улоговинами, які підлягають дії періодичних весняних і літніх розливів річок. Внаслідок цього і пов'язаних з цим коливань ґрунтових вод, а також несприятливих фізичних властивостей ґрунти тут надмірно зволожені [44].

Гірські райони і полонини в Івано-Франківській області (крім передгірських частин) розташовані в Болехівському, Вигодському, Жаб'ївському, Косовському, Кутському, Надвірнянському, Перегінському, Печеніжинському, Рожнятівському, Солотвинському, Яблунівському, Яремчанському районах.

Кліматичні умови гірських лісолучних районів закономірно зміщуються із збільшенням висоти над рівнем моря, помітно скорочується тривалість теплового періоду, а також періодів повної і активної вегетації. Сума активних температур на висоті 1500 м. падає до 600 мм. На висоті 1200 м. середня річна сума опадів становить близько 1200 мм, ці території є надмірно зволоженими. Теплові ресурси дозволяють вирощувати тут жито, яру пшеницю, ранні та пізні сорти вівса, картоплі, огірків, ранніх сортів кукурудзи на силос – в зоні до 850

м., буряки, капусту, квасолу на лопатку, ранні сорти картоплі, гречку і овес на зелений корм – в зоні 850-1250 м., турнепс, ріпу, редьку, картоплю ранніх сортів, овочі та зелень і деякі кормові культури на зелений корм – від 1250 м. до 1500 м. над рівнем моря [43].

Альпійський пояс розташований на висоті понад 1100 і 1800 м. відповідно. До його складу входять Надвірнянський, Жаб'ївський, Рожнятівський, Солотвинський райони. Клімат формується під впливом західних повітряних течій, теплий період триває близько 180 днів, загальної вегетації — близько 90 днів, а період активної вегетації майже зовсім відсутній. Річна сума опадів наближається до 1500 мм.

Географічне положення області досить вигідне: вона знаходиться на перетині транспортних шляхів із заходу на схід, з півночі на південь (залізниць, автомобільних шляхів, трубопроводів і електричних мереж), щільність населення висока, тому цілком природно, що Івано-Франківщина має розвинену транспортну мережу.

За характером рельєфу територія області складається з 3 частин: Карпат, Передкарпаття та Придністров'я (рівнинна). Карпати, що охоплюють майже половину області, поділяються на такі гірські масиви: Горгани, Чорногора, Чивчини і гори Гриняви.

Івано-Франківська область – регіон, багатий на корисні копалини та рекреаційні ресурси. Івано-Франківщина володіє десятою частиною всіх лісових ресурсів України.

Населення – 1409, 3 тис. осіб. Щільність населення – 101,4 особи на кв.км. Площа – 13,9 тис. кв.км.

Ресурсною специфікою ґрунтового покриття області є те, що тут зустрічаються майже всі агропромислові групи ґрунтів. На південному сході області є великі масиви чорноземів, сприятливих для розвитку сільського господарства.

В області розвідано 160 родовищ 24-х видів корисних копалин, які можна

віднести до таких груп:

- паливно-енергетичні (нафта, газ, буре вугілля, торф);
- хімічні (кам'яна та калійна солі, сірка, фосфорити);
- будівельні матеріали (гіпс, мергелі, мармури, пісковики, піски, глини);
- бальнеологічні (озокерит, мінеральні води).

В Українських Карпатах є також невеликі поклади залізних і марганцевих руд, міді, цинку, срібла і золота.

Загальна довжина рік області – 1554 км. 35% річок є гірськими, придатними для розвитку водних видів спорту. Тут формуються основні стоки рік Дністра і Прута. Найбільша ріка – Дністер, довжина якої в межах області 190 км. Другою за величиною є Прут – ліва притока Дунаю. Ріки області мають значні запаси гідроенергетичних ресурсів.

Українські Карпати – багатий на мінеральні води регіон держави. Тут нараховується понад 800 джерел мінеральних вод усіх типів. Регіон славиться рекреаційними ресурсами. В Карпатах росте близько трьох тисяч рослин, у тому числі понад дві тисячі квіткових, серед яких 500 лікарських. Настільки ж багатий і різноманітний видовий склад тваринного світу, що нараховує близько 400 видів тварин.

Клімат в області помірно-континентальний, вологий, переважно з теплим літом та м'якою зимою. Середньомісячна температура липня $+18^{\circ}\text{C}$ у рівнинній частині та $12-16^{\circ}\text{C}$ у горах; в січні, відповідно, $-4,0^{\circ}\text{C}$ та $-6,0^{\circ}\text{C}$. Річна кількість опадів коливається від 700 мм на рівнині до 1420 мм у горах.

Транспорт є однією з провідних ланок господарського комплексу області. Так, довжина залізниць загального користування складає 479 км, середня густота їх — 34,5 км. на 1000 кв. км.. Головними трасами є Львів — Івано-Франківськ — Чернівці, Тернопіль — Рогатин — Стрий, що з'єднують область з іншими обласними центрами країни, а Україну — з державами Західної, Центральної та Південної Європи. В горах для вивезення лісу побудовані вузькоколіїні залізниці [74].

Основні туристичні маршрути м. Івано-Франківськ наведено на рис. 1. 2. 2.

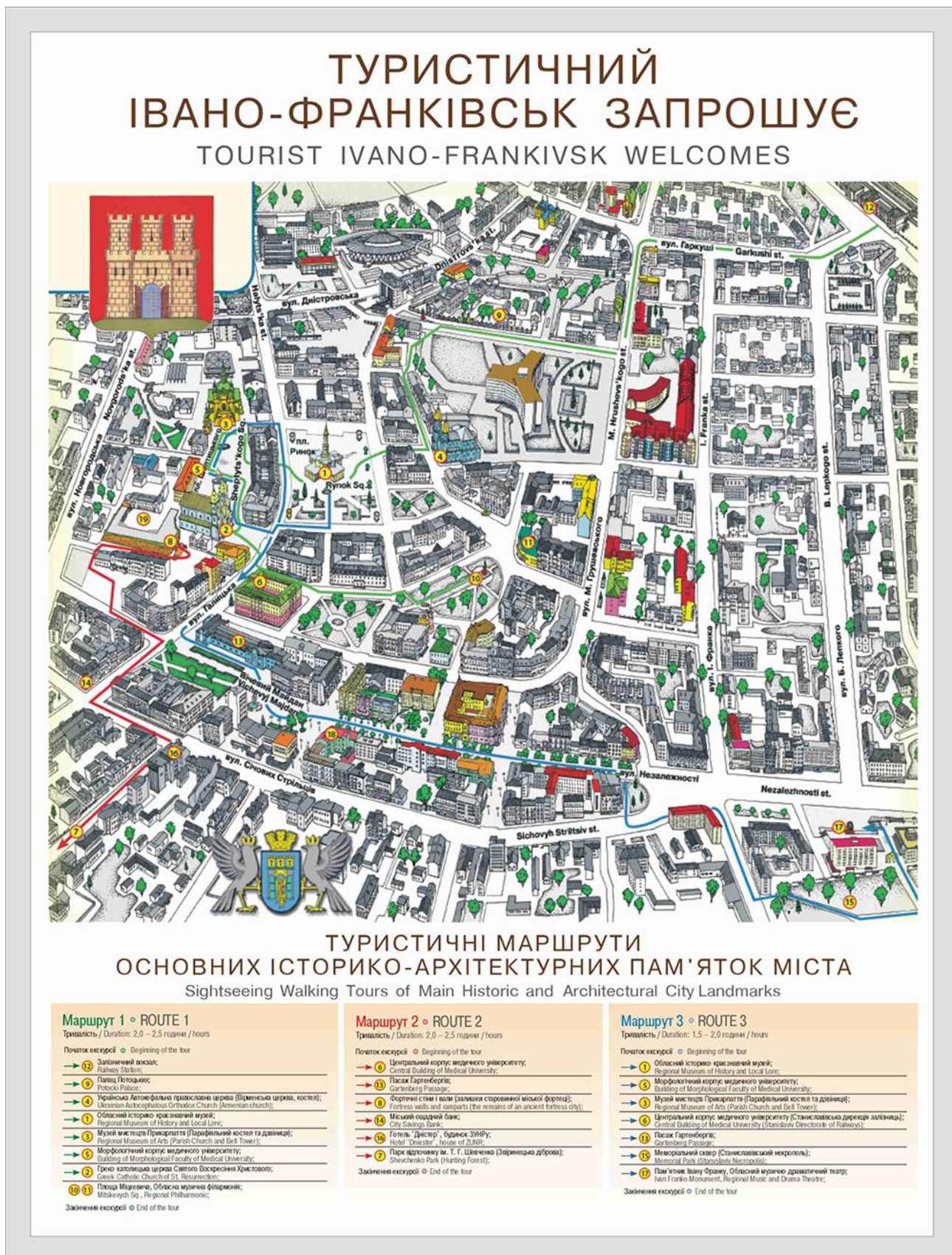

Рис. 1. 2. 2. Основні туристичні маршрути м. Івано-Франківськ [74]

Розвинений автомобільний транспорт. Головні автошляхи: Львів — Івано-Франківськ — Чернівці, Івано-Франківськ — Долина — Стрий, Івано-Франківськ — Надвірна — Рахів — Ужгород, Коломия — Чернівці, Надвірна — Воловець — Мукачево. Довжина автомобільних шляхів — близько 4,4 тис. км. Усі вони мають тверде покриття, що особливо важливо для гірських районів. Головні магістралі з'єднують Івано-Франківськ зі Львовом, Чернівцями, Ужгородом. В Івано-Франківську розташований аеропорт. Трубопровідний транспорт в області представлений газопроводами "Братерство", "Союз", Уренгой — Помари — Ужгород, етилено-проводом з Угорщини до Калушу. На території області проходять потужні лінії електропередач [74].

За роки незалежності України відповідно до соціально-економічних умов у Івано-Франківській області ведеться робота щодо реалізації державної політики в галузі освіти.

Освіта загалом зберегла свій потенціал. Галузь має розгалужену структуру. У 768 загальноосвітніх школах усіх типів і форм власності навчається 214 тис. учнів. Основна частка припадає на школи I-II та I-III ступенів відповідно – 39 і 42%, I ступеня – 17%.

Однак через певні соціальні обставини кількість дошкільних навчальних закладів дещо зменшилась. На даний час функціонує 285 дошкільних закладів, в яких виховується більше 17,5 тис. дітей.

На базі загальноосвітніх шкіл створюються навчально-виховні комплекси «школа-дитячий садок», базові школи реорганізуються у навчальні заклади вищого ступеня. Це характерна ознака змін у системі освіти області.

Збережено та вдосконалено мережу інтернатних закладів (їх 21 та 1 будинок дитини). Відкрито Прикарпатський військово-спортивний ліцей-інтернат та Івано-Франківський обласний ліцей-інтернат для обдарованих дітей. У двох останніх закладах навчаються діти переважно із сільської місцевості.

Значна увага приділяється роботі з обдарованими дітьми. Успішно реалізується президентська та регіональна програми “Обдаровані діти”. У 17 з 19-ти міст і районних центрів діє 11 гімназій, 7 ліцеїв, 1 колегіум. Учні ліцеїв та гімназій досягають вагомих успіхів у навчанні. Третина призерів всеукраїнських учнівських предметних олімпіад – гімназисти і ліцеїсти. Серед закладів, котрі забезпечують високий інтелектуальний рівень учнів -Івано-Франківська та Калуська гімназії, ліцей при технічному університеті.

Реформування економіки, зміни, що відбуваються на промислових підприємствах, будовах, у сільському господарстві зумовили необхідність оновлення системи професійно-технічної та вищої освіти. В області функціонує 20 професійно-технічних навчальних закладів, 23 вищих навчальних заклади I-II та 14-III-IV рівнів акредитації, в яких здобувало освіту майже 57 тис. учнів та студентів. Серед науково-технічних установ (18 одиниць, 1090 працівників основної діяльності): Прикарпатський університет, Університет нафти і газу, медичний, педагогічний інститути; Відділення Інституту філософії НАН України, Відділ економічних досліджень Львівського відділення НАНУ Інституту регіональних досліджень, філіал Інституту лісового господарства і агролісомеліорації та ін.[79]

У цих наукових і навчальних закладах працює 16 докторів наук, 104 кандидати наук, серед них 31 академік та члени-кореспонденти: НАНУ — два, АПН — один, 28 членів інших галузевих академій. В економіці області зайнято 113 докторів і 838 кандидатів наук.

Якщо взяти середньообласний показник, то на 10 тис. населення припадає приблизно 302 студенти. А всього тих, хто навчається в закладах вищої, професійно-технічної та загальної середньої освіти, понад 19 відсотків жителів області. За останнє десятиріччя здійснено спеціалізацію та перепрофілювання училищ. Збільшилась кількість складних та інтегрованих професій з 37 до 40 з урахуванням регіональних потреб економіки.

За 10 років незалежності в області введено в дію 87 шкіл на 21 тис.

учнівських місць, в тому числі в сільській місцевості – 73 на 11509 місць.

Потребують посиленої уваги питання матеріального стимулювання обдарованих дітей (особливо із сільської місцевості та з малозабезпечених сімей) і педагогічних працівників, які працюють з ними, а також педагогів, які впроваджують особисті педагогічні технології.

Пріоритетними напрямками в діяльності установ і закладів освіти, в які доцільно вкласти інвестиції, можна вважати:

розробка, апробація та запровадження регіональної програми з екологічного виховання учнів і студентів через проведення практичних екологічних акцій та інших форм роботи;

створення відповідної матеріальної бази та інфраструктури щодо розвитку туристсько-краєзнавчої роботи та оздоровлення і відпочинку дітей і молоді, зокрема із малозабезпечених сімей та дітей-сиріт, розвиток на цій основі взаємозв'язків із ровесниками з інших країн, українською діаспорою;

реалізація регіональної програми інформатизації навчально-виховного процесу в закладах освіти, широке використання можливостей Інтернету, оновлення комп'ютерної техніки та відповідне програмне забезпечення.

Розглянувши природно-ресурсну базу Івано-Франківської області у наступному підрозділі кваліфікаційної роботи, спробуємо дослідити історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності.

1. 3. Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності

Історія заселення території Івано-Франківської області сягає епохи пізнього палеоліту (50 – 40 тис. років тому). На території краю виявлені численні стоянки давніх жителів епохи неоліту (15 тис. років тому) і бронзи (IV

— III тис. до н. е.) [11;81].

У I ст. до н. е. у Передкарпатті з'являються сармати, а з III ст. н. е. — землеробські племена черняхівської культури. У V — VI ст. на передгір'ї Карпат з'являються перші слов'янські племена — предки білих хорватів.

До X ст. виникає слов'янське племінне територіальне об'єднання білих хорватів, що входить до складу Київської Русі. Починають виникати і перші передкарпатські міста, серед яких одним із головних економічних, політичних та культурних центрів Київської Русі-України був Галич [79].

Після розпаду єдиної давньоруської держави на окремі феодальні володіння на її південно-західних землях утворилися Перемишльське, Звенигородське і Тереховлянське князівства.

У 40-х рр. XII ст. Володимир Ростиславич об'єднав їх у Галицьке князівство з центром у Галичі. Найбільшої могутності князівство досягло за часів правління Ярослава Володимировича Осмомисла у 1153 — 1187 рр. У цей час його територія простягалася на південь — до берегів Чорного моря та гирла Дунаю.

Характерною рисою розвитку феодальних відносин на Галицькій землі у XII — XIII ст. було швидке економічне та політичне зростання боярської верхівки [79].

У 1188 р. угорський король Бела III захопив Галич і навколишні землі. У 1199 р. волинський князь Роман Мстиславич звільнив Галич від загарбників і приєднав ці землі до Волині, внаслідок чого виникло міцне Галицьке-Волинське князівство. Після смерті князя у 1205 р. феодальні міжусобиці загострилися. Цим скористалися феодали Угорщини і Польщі. У 1214 р. Галич був знову загарбаний угорцями. Новий князь Данило Галицький (Романович) зміг вигнати окупантів і відтворити єдине Галицьке-Волинське князівство.

У 1241 р. на землі Передкарпаття впав морок монголо-татарського нашествия. Багато міст і сіл були спалені і пограбовані, жорстоко постраждав і давній Галич. Відстоюючи незалежність свого князівства, Данило Романович у

1238 р. припинив зазіхання Тевтонського ордену і завдав поразки німецьким рицарям біля Дорогочина, а в 1245 р. під Ярославом розгромив війська польсько-угорських феодалів [79].

У 1349 р. польський король Казимир III після запеклого опору з боку місцевого населення захопив землі Галицько-волинського князівства. У 1370 р. цю територію зайняли угорські феодали, але вже у 1387 р. змушені були повернути її полякам.

Таким чином на землях Передкарпаття на багато століть утвердилася влада Польщі. Завойовники, облаштовуючись на нових землях, спиралися на допомогу місцевих феодалів, яких у XV ст. зрівняли у правах із польськими магнатами. Згодом галицькі бояри ставали католиками та ополячувалися.

Із початком національно-визвольної війни українського народу у 1648 р. у Передкарпатті з'явилися загони запорозьких козаків. Вони сприяли об'єднанню місцевих жителів у бойові загони, найбільшим з яких був загін С. Височана, який складався з 15 тис. осіб. Повстанці звільнили від поляків міста Рожнятин, Долину, Брошнів, Перегінське і приєдналися до армії Б. Хмельницького у поході на Львів. Однак улітку 1649 р., коли армія Б. Хмельницького полишила західноукраїнські землі, полякам вдалося ліквідувати повстанські загони [79].

За умовами Андрусівського перемир'я 1667 р. землі Передкарпаття залишились у складі Польщі. На цьому боротьба проти поневолення не закінчилася. Виступи гайдамаків під керівництвом легендарного О. Довбуша переросли у велике народне повстання 1738 – 1745 рр.

Унаслідок першого поділу Польщі у 1772 р. вся територія Передкарпаття потрапила під владу династії Габсбургів з Австрійської імперії.

У грудні 1918 р. після розпаду Австро-Угорської імперії територія Передкарпаття увійшла до складу Західноукраїнської Народної Республіки зі столицею у Станіславі (тогочасному Івано-Франківську).

У травні 1919 р. республіка припинила своє існування. Край знову підпав під владу Польщі. 17 вересня 1939 р. на землі Передкарпаття вступила Червона

Армія, і незабаром область ввійшла до складу Радянської України. У вересні 1939 року територія Західної України приєднана до тодішньої УРСР. 4 грудня утворена Станіславська область в сучасних її межах. 9 листопада, в дні святкування 300-ліття міста, вона була перейменована на Івано-Франківську. З липня 1941 по липень 1944 рр. Передкарпаття було окуповане німецько-фашистськими військами [81].

Оскільки туризм є однією із найбільш перспективних галузей Івано-Франківського регіону, то слід зазначити, що область має об'єктивні і вагомні передумови для її розвитку: природно-кліматичний потенціал, мальовничі ландшафти, чисте повітря, цілющі мінеральні води, привабливі туристичні маршрути, збережені національні традиції і фольклор, архітектурні пам'ятки, рекреаційні можливості. Природа Українських Карпат має визначальне значення для розвитку туризму та рекреації в усі пори року.

В області є дев'ять курортних місцевостей, діє 38 санаторно-курортних закладів. Для курортної терапії використовуються кліматичне лікування, мінеральні ванни. Серед курортів – низькогірні Татарів, Яремче і Микуличин Яремчанської міськради, Мислівка і Новий Мізунь Долинського району, Шешори Косівського району, високогірні Ворохта і Яблуниця Яремчанської міськради і бальнео-грязевий передгірний курорт Черче Рогатинського району.

Курортне містечко Яремче розташоване в надзвичайно мальовничій улоговині між горами на березі Пруту, користується славою туристської столиці Карпат (має понад 40 туристсько-рекреаційних закладів). Ворохта відома як центр зимових видів спорту. Тут є комплекс із чотирьох трамплінів, що завдяки штучному покриттю діють цілорічно, лижний стадіон, до якого веде канатна дорога довжиною 1,5 км.

Карпатський регіон України славний багатством мінеральних вод. Серед мінеральних джерел Івано-Франківщини найбільш відомим є джерело води «Горянка», аналогічної за дією трускавецькій «Нафтусі», в с.Новий Мізунь Долинського району. На його базі діє санаторій – профілакторій «Джерело

Прикарпаття». Лікувальні властивості джерела «Буркут» для лікування внутрішніх органів були відомі ще у XIX ст. Для лікування опорно-рухового апарату використовуються торфові грязі і мінеральні води курорту Черче. Перспективними для лікування є води курорту Шешори з високим вмістом органічних речовин.

Туристичні послуги надають 73 туристичних підприємства. Сервіс, прийнятний для західних туристів, на рівні класу «три зірки» забезпечують готелі «Аускопрут» та «Україна» в м.Івано-Франківську, база відпочинку «Карпати» в м. Яремчі, пансіонат «Карпатські зорі» фірми «Спорт-тур» в м.Косові, профілакторій «Яремча» в м. Яремчі, санаторій-профілакторій «Джерело Прикарпаття» в с. Новий Мізунь.

На території Прикарпаття налічується понад 20 туристичних маршрутів: гірських, водних, пішохідних, велосипедних, автобусних.

Найцікавішими з них є:

гірські – на г. Говерла і г. Піп-Іван, по Чорногірському хребту (від озера Несамовите до озера Марічейка), по Горганах та інші;

водні – по Дністровському каньйону і річках Білий і Чорний Черемош, Прут, Лімниця;

пішохідні – по полонинах Карпат, до Манявського водоспаду;

лижний – на г. Кукул та інші.

автомобільні та велосипедні маршрути, найвідомішим з яких є маршрут «Прикарпатське кільце».

Туристи мають змогу покататися на гірських лижах в Яблуниці, Ворохті, Косові. Діє сучасний гірськолижний комплекс в с. Поляниця. Досвідчені інструктори за 2-3 години навчать новачка впевнено триматись на лижах на снігових схилах.

Біля річки Дністер є прекрасні місця для польотів на дельтапланах та парапланах (села Одаї та Ісаків Тлумацького району). Для любителів подорожувати на гірських велосипедах та на гуцульських конях створені

відповідні маршрути та розвивається матеріальна база.

Існуюча база рекреаційних закладів усіх форм власності (119 одиниць на 12,5 тисячі місць) дає можливість нарощувати лікувально-оздоровчі, туристичні, спортивні послуги, в тому числі й для іноземних туристів.

Усе більш популярним в області стає сільський зелений туризм. Понад 200 сільських господарів вже готові прийняти гостей у своїх садибах. Туристів приваблює зручна система поселення, сучасне обладнання приватних пансіонатів, близькість до природи, співвідношення „ціна/якість послуг”, гостинність та домашня атмосфера, чудові страви національної кухні. Найпопулярнішими районами є Косівський, Верховинський, Рожнятівський та Яремчанська міська рада.

До історико-культурних ресурсів відносять історичні, археологічні, архітектурні пам'ятки, твори монументального мистецтва, етнографічні особливості території, фольклор, центри прикладного мистецтва та ремесел, музеї, виставки, театри тощо.

Івано-Франківщина багата на культурну спадщину. За кількістю пам'яток архітектури і містобудування область, одна з найменших за територією і населенням, займає третє місце в Україні. В даний час в області під охороною держави знаходиться 1360 пам'яток архітектури, в тому числі 87 пам'яток національного значення, переважна більшість яких – це пам'ятки дерев'яної і мурованої архітектури, та пам'ятки житлового і громадського будівництва, зосередженого, в основному, в історичних містах [81].

Такі давні і цінні пам'ятки як церква Пантелеймона під Галичем (XII ст.), церква Святого Духа з мистецьким іконостасом в Рогатині (XVI ст.), Манявський Скит (XVII ст.), дерев'яні гуцульські і бойківські храми відомі далеко за межами України, що підтверджується постійним збільшення їх відвідувачів, рис. 1. 3. 1.

Рис. 1. 3. 1. Церква святого Пантелеймона с. Шевченкове, Івано-Франківська область [80]

Як свідчать дані рис. 1. 3. 1, Церква святого Пантелеймона — церква романського стилю в Україні, в селі Шевченкове, Івано-Франківської області. Єдиний і найстаріший із храмів Галицько-Волинського князівства, що зберігся до сьогодні.

В області є п'ять міст, що згадуються в давньоруських літописах. Серед них Тисмениця (1143), Снятин (1158), Тлумач (1213), Коломия (1240). Та найдавнішим є Галич, перша згадка про який відноситься до 898 року[80]. Пізніше він став столицею могутнього Галицького князівства і Галицько-Волинської держави. На базі пам'яток княжого Галича створений національний заповідник «Давній Галич». З тих давніх часів землі, що ділили спільну долю: Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська області — мають історичну назву — Галичина.

Івано-Франківщина є батьківщиною оспіваних у «Слові о полку Ігоревім» князя Ярослава Осмомисла і княгині Ярославни, дівчини-патріотки з Рогатина,

що увійшла в історію під ім'ям Роксолани і як дружина султана відіграла значну роль у політичному житті Туреччини XVI ст. Тут народились керівник опришківського руху О. Довбуш, сподвижник Б. Хмельницького С. Височан, письменники І. Вагилевич, В. Стефаник, М.. Черемшина, Л. Мартович, М.. Підгірянка, мистецтвознавець С. Гординський, композитор А. Кос-Анатольський, художники Я. Пстрак та В. Касіян, скульптори М. Бринський та Г. Крук, провідні діячі національно-визвольного руху Д. Вітовський та С. Бандера[83].

Відзначимо, що окрім названих історико-культурних пам'яток область багата на пам'ятки архітектури, музеї і має значний етнографічний потенціал.

Маючи таку давню історію, яка багата на визначні події, Івано-Франківщина не може бути бідною на різноманітні культурно-історичні пам'ятки. Тільки на території Карпатського національного природного парку збереглося 9 церков XVI-XX ст., збудованих у традиційних формах, які належать до гуцульської школи – церква Різдва (1615 р.) у смт Ворохта, дорівська церква Чуда св. Михайла (1844 р.), церква XIX ст. у м. Яремча, церква Анни (1872 р.) у с. Бистрець Верховинського району, Димитрівська церква (1870 р.) у с. Кремінцях. Опишемо більш детально деякі культурно-історичні пам'ятки області [83].

Скит Манявський Урочище широко відоме як місце знаходження старовинного монастиря, заснованого в 1611 р. Сьогодні Манявський скит поєднує прикмети музею і монастиря. Щороку тисячі туристів відвідують це таємниче і святе місце.

Церква Різдва Пресвятої Богородиці 1615 р. в с. Ворохта. Вхід на погост, де знаходиться церква, фланкований двома великими каменями. Такими каменями стародавні слов'яни позначали свої священні місця – жертovníки. Будівля поставлена на невисоку кам'яну основу. Хрестова в плані, з квадратним середнім та прямокутними бічними зрубами, вона гордо височіє на одному з пагорбів селища. Лінії даху опасання впевнено піднімаються до стін зрубів, які

своїми крутосхилими дахами підхоплюють їх прагнення вверх та передають вертикалям восьмерика, щоб зійтися в гранях шатра, і заспокоєно злитися в м'яких лініях маківки. Центричність композиції всієї споруди проведена відверто і сміливо. Рух форм бані такий сильний, що він ніби притягує стіни, які нахилені в середину будівлі. Цей прийом застосовувався будівничими свідомо, щоб надати споруді більшої конструктивної міцності.

На території області збереглися руїни чотирьох замків: замку XVI ст. в с. Пнів Надвірнянського району, замків XVII ст. в селах Раковець та Чернелиця Городенківського району, та руїни Старостинського замку XIV-XVIII ст. в м. Галичі.

Цікавими в області є пам'ятки промислового та інженерного будівництва, в першу чергу – це унікальна доменна піч поч. XIX ст. в урочищі Ангелів (поблизу с. Ясеня) Рожнятівського району; солеварні кін. XIX – поч. XX ст. в м. Долині та Болехові – єдиний на Україні приклад солеварних споруд, що збереглися дотепер, а також пивзавод 1767р. в м.. Івано-Франківську.

Збереглися в Богородчанському, Верховинському, Долинському та ін. районах дерев'яні млини і кузні. З інженерних споруд слід назвати залізничні кам'яні арочні мости у Ворохті, металевий міст через Дністер у Галичі та ін. Цікавою є пам'ятка архітектури – обсерваторія 1937 р. на г. Піп Іван у Верховинському районі.

В області під охороною держави знаходиться 28 костелів і 4 синагоги. Костели, в основному, борочного стилю відзначаються монументальністю і величністю. Найвизначнішими з них є костел кармелітів 1624 р. в смт Більшівцях Галицького району, костел 1760 р. в м. Городенці, костел бернардинів 1735 р. в смт Гвіздець Коломийського району, парафіальний костел 1703 р. та костел єзуїтів 1763 р. на майдані Шептицького в м. Івано-Франківську та ін [83].

Під охороною держави в області знаходяться 4 монастирі, три з них в даний час використовуються за первісним призначенням, а саме: монастир-скит

1611 р. в с. Манява Богородчанського району – під чоловічий монастир УПЦ КП, монастир святих отців Василіан XVIII ст. в с. Гошові Долинського району – під чоловічий монастир УГКЦ та жіночий монастир Василіанок 1903 р. в м. Івано-Франківську. Колишній жіночий монастир Василіанок в м. Рогатині використовується під лікарню.

Найціннішими пам'ятками в області звичайно ж є фундаменти Успенського собору 1157 р. в с. Крилос Галицького району та церква св. Пантелеймона 1200 р. в с. Шевченкове цього ж району.

Крилоська гора, обрізана стрімкими схилами та перетята потужними оборонними валами, протягом XII-XIII ст. була головною твердинею Галицького князівства – центром літописного Галича. Тут стояли княжий двір, катедра Успіня Пресвятої Богородиці, церкви та монастирі, двори бояр та ремісників.

Галич, будучи центром держави, поступово стає духовною столицею Галицької землі. В середині XII ст. тут засновується Галицьке Єпископство, а в 1301 р. Крилос стає осідком Галицьких митрополитів, згодом – єпископів та митрополичих намісників. Після татарської навали 1241 р. Галич перестає бути столицею держави, місто занепадає, а на Крилоській горі залишається існувати монастир. Протягом XIV-XVIII ст. Крилоський монастир з катедральною Успенською церквою (собором) відіграє велику роль в житті Української Церкви.

Успенський собор (церква Пресвятої Богородиці) зведений у 1157 р. Ярославом Осмомислом, був найбільшою святинею та окрасою княжого Галича. Головний столичний катедральний храм був місцем вокняження на Галицькому столі та князівською усипальницею. Катедра проіснувала до сер. XVI ст., поки не впала від старості та численних татарських нападів. Її розібрали на будівельний матеріал. З матеріалу Успенського собору в 1586 р. поруч була збудована Успенська церква.

Собор являв собою квадратний в плані (32,5 x 32,5 м. з апсидами –

37,8 м.), триапсидний, чотиристовпний, очевидно, одноверхий храм, обнесений з трьох боків закритими галереями. Успенський собор був сильно пошкоджений під час монголо-татарської навали. А згодом, коли Данило Галицький переніс свою столицю в Холм, він почав руйнуватися.

Зважаючи на наукову та суспільно-історичну цінність уцілілих решток Катедрального Успенського собору, в даний час розпочато консервацію та музеєфікацію вивчених ділянок пам'ятки.

Там, де Лімниця закінчує свій шлях і вливає свої води у величавий Дністер, за 3 км від сучасного Галича на Виноградній горі Залуківської височини, красується дивовижна перлина сакрального мистецтва, єдиний храм княжої доби, який зберігся до наших днів.

Церква св. Пантелеймона – унікальна пам'ятка білокам'яного зодчества давнього Галича, науковий інтерес до якої не згасає до сьогодні.

Фундатором величавої споруди був Галицько-Волинський володар Роман Мстиславович, який на честь свого діда, Київського князя Ізяслава, християнське ім'я якого Пантелеймон, збудував цей храм у 1200 р.

Після захоплення Галичини Польщею, десть у 1344 р. церква була переосвячена в катедральний собор для Галицького латинського католицького архієпископа, як костел святого Станіслава. Це наймення пам'ятка зберегла до 1912 р.

З першої половини XV ст., з 1427 до 1598 р., храм стояв пустою, оскільки центр католицького архієпископства був перенесений з Галича до Львова. У 1575 р. він був зруйнований татарами, після чого протягом 20-ти років стояв у руїнах, без вікон і даху.

Привілеєм від 5 травня 1589 р. король Сигизмунд III передав костел у власність галицьким францісканам, які повністю переробили споруду, відповідно до вимог католицької базиліки. У 1802 р. будівля згоріла, але згодом її було відбудовано.

Від древнього храму після руйнувань збереглися стіни по периметру

висотою від 7 до 14 м., західний і південний портали та 3 апсиди східного фасаду.

В ансамблі з пам'яткою знаходиться дзвіниця, побудована у час реставрації церкви Пантелеймона в 1611 р., коли франціскани побудували монастир. Монастир обвели валами. Згодом вали були знижені, а рови засипані.

У первісному вигляді це був чотиристовпний однокупольний храм, складений з великих тесаних брил світло-жовтого пісковика на вапняному розчині. Споруда була перекрита півциркульним склепінням з покрівлею по закомарах. Розбивка плану будівлі дуже точна, без врахування пілястр має розміри 15,26 x 15,26 м. Всі кути прямі, всі розміри однакові в схожих частинах і деталях [83].

Ця пам'ятка є майстерним поєднанням романського та візантійського архітектурних стилів і її прообраз можна побачити серед шедеврів сакрального мистецтва в Угорщині та Німеччині. Святиня розповідає нам про свою історію мовою християнських символів, геральдичних знаків, написів та малюнків на своїх стінах.

На території заповідника розташовані також музей історії давнього Галича і музей народної архітектури і побуту.

До інших історико-культурних об'єктів Івано-Франківської області можна віднести:

В містечку Богородчани розташований ансамбль домініканського монастиря, який включає костел (1742-1761) і палати з келіями (1762).

В с. Гошів зберігся монастир Св. Василя Великого. Він був заснований близько 1570 р. південніше від того місця, де стоїть тепер, і перенесений на нову ділянку в 1780 р. В минулому він був широко відомий у Галичині своєю чудотворною іконою [83].

У с. Рожнятин частково зберігся замок Конєцпольських, серйозно пошкоджений у 1649-1650 рр. і відбудований у 1758 р. Будівля оточена великим парком [83].

Отже, Івано-Франківська область має надзвичайно вигідне економіко-географічне положення, достатньо розвинутий виробничий сектор з домінуючою обробною промисловістю, розгалужену транспортну мережу. Не зважаючи на всі історичні перевороти, області вдалось зберегти існуючі науково-дослідні установи, і в цілому науково-освітню галузь, що дозволяє Івано-Франківщині забезпечувати себе якісними трудовими ресурсами, підготовкою яких займаються місцеві заклади вищої і середньої освіти.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІВАНО- ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2. 1. Організація туристичної діяльності у регіоні

Розглянувши у попередньому розділі особливості, основні переваги та чинники розвитку туризму в Івано-Франківській області, ми, поглиблюючи дослідження, спробуємо провести аналіз наявного туристичного потенціалу, виявити основні проблеми та запропонувати резерви підвищення ефективності функціонування туристичної сфери в Івано-Франківській області.

Особливість виявлення резервів розвитку туристичної сфери у обраному як об'єкт дослідження регіоні, полягає у тому, що господарська діяльність туристичних підприємств та їх наявність не завжди є свідченням ефективності використання наявного потенціалу. Виходячи з цього, за нашим переконанням, важливим є визначення стану конкурентного середовища та розміру ринку туристичних послуг в Івано-Франківській області.

На нашу думку, важливе значення для формування заходів розвитку туристичного потенціалу Івано-Франківської області та туристичної сфери у цілому, має кількість підприємств сфери туризму та підприємств, що обслуговують сферу туризму, це дає уявлення про наявний туристичний потенціал, а відтак і про можливість чи необхідність його розвитку. Відповідно відсутність підприємств сфери туризму свідчитиме про слабкий або відсутній туристичний потенціал, що у свою чергу дозволить зробити висновок що даний сегмент заміщено іншим прибутковим видом господарської діяльності [101].

Виходячи із зазначеного вище, ми проаналізуємо кількість суб'єктів туристичної діяльності за регіонами України та спробуємо визначити місце

Івано-Франківської області на ринку туристичних послуг України, дані наведено у таблиці 2. 1. 1.

Таблиця 2. 1. 1

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичні особи) за регіонами України за 2017 – 2019 рр. [35]

(од.)

Регіон	Роки:			Відхилення:			
				абсолютне, (+; -)		відносне, %	
	2017	2018	2019	2019 р./ 2017 р.	2019 р./ 2018 р.	2019 р./ 2017 р.	2019 р./ 2018 р.
Україна	1743	1833	1867	124	34	107,11	101,85
Вінницька	27	25	24	-3	-1	88,89	96,00
Волинська	23	19	21	-2	2	91,30	110,53
Дніпропетровська	118	119	111	-7	-8	94,07	93,28
Донецька	22	31	29	7	-2	131,82	93,55
Житомирська	14	16	17	3	1	121,43	106,25
Закарпатська	31	28	30	-1	2	96,77	107,14
Запорізька	63	62	61	-2	-1	96,83	98,39
Івано-Франківська	34	34	31	-3	-3	91,18	91,18
Київська	39	45	51	12	6	130,77	113,33
Кіровоградська	12	13	14	2	1	116,67	107,69
Луганська	7	8	7	0	-1	100,00	87,50
Львівська	159	142	148	-11	6	93,08	104,23
Миколаївська	23	18	21	-2	3	91,30	116,67
Одеська	140	135	128	-12	-7	91,43	94,81
Полтавська	17	15	14	-3	-1	82,35	93,33
Рівненська	26	27	30	4	3	115,38	111,11
Сумська	19	18	19	0	1	100,00	105,56
Тернопільська	17	20	22	5	2	129,41	110,00
Харківська	84	83	86	2	3	102,38	103,61
Херсонська	14	16	14	0	-2	100,00	87,50
Хмельницька	26	25	25	-1	0	96,15	100,00
Черкаська	24	27	28	4	1	116,67	103,70
Чернівецька	38	39	35	-3	-4	92,11	89,74
Чернігівська	15	12	17	2	5	113,33	141,67
м. Київ	751	856	884	133	28	117,71	113,98

Як свідчать дані таблиці 2. 1. 1, у 2019 р. порівняно із 2017 р. кількість суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб) в Україні збільшилася на

124 од. або на 7,11 %. Таке збільшення може свідчити про розвиток туристичної сфери в Україні незважаючи на внутрішні та зовнішні як економічні так і політичні проблеми. Разом з тим, слід зазначити, що світова пандемія COVID 19 відобразилася майже на всіх сферах національної економіки, але туристична сфера показує позитивну динаміку до розвитку. Розглядаючи окремо дані Івано-Франківської області щодо кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичні особи), ми спостерігаємо зменшення їх кількості у 2019 р. порівняно із 2018 та 2018 рр., на 3 од., або 8,82 %. Дане зменшення є невеликим, але може свідчити про негативні зміни, оскільки в основному, відповідно до даних таблиці 2. 1. 1, таке зменшення відбулося у найбільших туристичних регіонах України. Так, нами визначено зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб) у таких областях: Вінницька (3 од. або 11,11 %), Дніпропетровська (7 од. або 5,93), Івано-Франківська (3 од. або 7,82), Львівська (11 од. або 6,92 %), Одеська (12 од. або 8,57 %), Полтавська (3 од. або 17,65 %), Чернівецька (3 од. або 7,89 %). Отже нами визначено, що найвищі темпи зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб) у 2017 – 2019 рр. відбулися у Дніпропетровській, Львівській, Одеській областях. Але разом із негативними показниками є і позитивні, так у багатьох областях України було виявлено збільшення кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб), а саме у таких областях як Донецька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Черкаська та м. Київ на 31, 82 %, 21,43 %, 30,77 %, 16,67 %, 15,38 %, 29,41 %, 16,67 % та 17,71 % відповідно. Та незважаючи на це, дане збільшення повністю нівелюється темпами та кількістю зменшення суб'єктів туристичного бізнесу, що були нами виявлені вище. Разом з тим, цікавим є те, що у Херсонській області змін у кількості суб'єктів туристичної діяльності протягом 2016 – 2018 рр. не відбулося.

Визначивши зміни у різних регіонах України серед кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб) у 2017 – 2019 рр., за нашим

переконанням, слід провести аналіз показників наявності суб'єктів туристичної діяльності (фізичних осіб-підприємців). Проведення такого аналізу дозволить зробити висновок про поглинання цих часток іншими контрагентами на ринку або заміщення вивільнених за рахунок зменшення кількості юридичних осіб часток ринку туристичних послуг. Виходячи з цього, у подальшому написанні кваліфікаційної роботи, можливо буде виявити необхідні резерви для розвитку ринку туристичних послуг у цілому та Івано-Франківської області зокрема. Тому поглиблюючи дослідження, нами проаналізовано показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (фізичні особи-підприємці) за регіонами України у 2017-2019 рр. Дані наведено у таблиці 2. 1. 2.

Таблиця 2. 1. 2

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (фізичні особи-підприємці) за регіонами України за 2017-2019 рр. [35]

(од.)

Регіон	Роки:			Відхилення:			
				абсолютне, (+; -)		відносне, %	
	2017	2018	2019	2019 р./ 2017 р.	2019 р./ 2018 р.	2019 р./ 2017 р.	2019 р./ 2018 р.
А	1	2	3	4	5	6	7
Україна	1726	2460	2797	1071	337	162,05	113,70
Вінницька	42	62	65	23	3	154,76	104,84
Волинська	43	55	75	32	20	174,42	136,36
Дніпропетровська	207	297	318	111	21	153,62	107,07
Донецька	20	62	67	47	5	335,00	108,06
Житомирська	33	47	51	18	4	154,55	108,51
Закарпатська	32	63	57	25	-6	178,13	90,48
Запорізька	97	126	92	-5	-34	94,85	73,02
Івано-Франківська	71	94	93	22	-1	130,99	98,94
Київська	77	172	180	103	8	233,77	104,65
Кіровоградська	31	41	58	27	17	187,10	141,46
Луганська	10	21	39	29	18	390,00	185,71
Львівська	123	200	272	149	72	221,14	136,00
Миколаївська	40	69	64	24	-5	160,00	92,75
Одеська	124	135	164	40	29	132,26	121,48
Полтавська	76	140	136	60	-4	178,95	97,14
Рівненська	34	66	86	52	20	252,94	130,30

Продовження таблиці 2. 1. 2

А	1	2	3	4	5	6	7
Сумська	39	61	87	48	26	223,08	142,62
Тернопільська	28	43	72	44	29	257,14	167,44
Харківська	179	183	175	-4	-8	97,77	95,63
Херсонська	53	64	68	15	4	128,30	106,25
Хмельницька	64	64	63	-1	-1	98,44	98,44
Черкаська	68	74	84	16	10	123,53	113,51
Чернівецька	27	38	44	17	6	162,96	115,79
Чернігівська	36	46	41	5	-5	113,89	89,13
м. Київ	172	237	346	174	109	201,16	113,98

Як свідчать дані таблиці 2. 1. 2. кількість суб'єктів туристичної діяльності (фізичних осіб-підприємців) у цілому по Україні збільшилася у 2019 р порівняно із 2017 р. на 62,05 % або 1071 од., що є позитивним і може свідчити як про розвиток малого та мікро-підприємництва так і про розвиток туристичної сфери України у цілому. Разом з тим, цікавим є те, що у 2019 р. порівняно із 2017 р. в Івано-Франківській області відбулося збільшення кількості суб'єктів туристичної діяльності (фізичних осіб-підприємців) лише на 30 %, що складає 22 од., а у 2019 р. порівняно із 2018 р. відбулося зменшення кількості таких суб'єктів на 1 од. або 1,06 %. Дані показники можуть свідчити про те, що інтерес туристів до Івано-Франківської області протягом досліджуваного періоду зростає, а отже розвиток туризму у даному регіоні є перспективним.

Оскільки розвиток туристичної сфери в Івано-Франківській області є одним із перспективних напрямів слід сформулювати уявлення про кількість туристів, що були обслуговувані туристичними операторами та туристичними агенствами в Україні за період 2017 – 2019 рр. Визначивши кількість туристичних операторів та туристичних агентств та розрахувавши кількість таких туристів в Івано-Франківській області можна буде визначити можливі проблеми та перспективні напрямки розвитку туристичної діяльності у даному регіоні. Так слід зазначити, що визначене нами збільшення кількості суб'єктів

туристичної діяльності у попередніх таблицях не дозволяє зробити висновок про задоволеність попиту на туристичні послуги як туристів із обраного регіону так і туристів, що приїжджають із інших регіонів України. Визначення кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами (юридичними та фізичними особами-підприємцями), за видами туризму у 2017 – 2019 рр., дані наведено у таблиці 2. 1. 3.

Таблиця 2. 1. 3

Показники кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами (юридичними та фізичними особами-підприємцями), за видами туризму в Івано-Франківській області у 2017 – 2019 рр. [35]

(осіб)

Показники	Роки:			Абсолютне відхилення 2019 р. від 2017 р. (+;-)	Темп зміни 2019 р. до 2017 р., %	Питома вага 2019 р., %
	2017	2018	2019			
В'їзних (іноземних) туристів	3190	3393	2295	-895	71,94	3,61
Виїзних туристів	14340	18816	25146	10806	175,36	39,57
Внутрішніх туристів	55779	33572	36104	-19675	64,73	56,82
Усього	73309	55781	63545	-9764	86,68	100,00

Як свідчать дані, наведені у таблиці 2. 1. 3, у 2019 р. порівняно із 2017 р. кількість туристів, що були обслуговані туристичними операторами та туристичними агенствами Івано-Франківської області зменшилася на 13,32 %, що складає 9764 осіб. Таке зменшення спричинено багатьма чинниками, такими як війна на сході України, пандемія COVID 19 тощо. Розглядаючи зменшення кількості обслуговуваних туристів слід зазначити, зменшилася у 2019 р. порівняно із 2017 р. кількість в'їзних (іноземних) туристів на 895 ос. тобто на 3,61 в.п. та кількість внутрішніх туристів – на 36,27 % або 19675 ос. Але разом із негативними змінами є і позитивні, так нами визначено, що у 2019 р. порівняно із 2017 р. суттєво збільшилася кількість виїзних туристів обслугованих туроператорами та турагентами (юридичними та фізичними

особами-підприємцями) на 10806 ос., що складає 75,36 %. Як свідчать дані таблиці 2. 1. 3 внутрішні туристи у 2019 р. зверталися за допомогою до туристичних операторів та туристичних агенств лише у 56,82 % випадків, що на нашу думку може бути одним із резервів. Так зважаючи на ситуацію із COVID-19 в Україні та світі, можна зауважити, що розвиток внутрішнього туризму є одним із пріоритетних напрямків на найблищий час.

Оскільки було виявлено, що одним із резервів розвитку туризму в Івано-Франківській області є внутрішній туризм, то ми переконані у необхідності проведення аналізу наявності транспортної інфраструктури.

На сьогодні транспортний комплекс Івано-Франківського регіону достатньо розвинений, має розгалужену мережу залізниць, автомобільних доріг, аеропорт, що визначає його місце і надає певної ваги серед інших регіонів країни. Протяжність автомобільних доріг загального користування державного значення, що проходять територією області, складає 1 004,1 км, з них:

1. міжнародні – 33,8 км (М-12 Стрий – Знам’янка);

2. національні – 407,8 км, а саме:

Н-09 Мукачеве – Львів – 187,0 км;

Н-10 Стрий – Мамалига – 187,0 км;

Н-18 Івано-Франківськ – Тернопіль – 33,8 км.

3. регіональні – 384,7 км, а саме:

Р-20 Снятин – Тязів – 111,4 км;

Р-21 Долина – Хуст – 45,0 км;

Р-24 Татарів – Кам’янець-Подільський – 168,9 км;

Р-38 Богородчани – Гута – 37,5 км;

Р-62 Криворівня – Чернівці – 21,9 км.

4. територіальні – 177,8 км, а саме:

Т-09-03 Галич – Підгайці – Сатанів – 12,7 км;

Т-09-05 Делятин – Раківчик – 28,1 км;

Т-09-06 Івано-Франківськ – Надвірна – 26,7 км;

Т-09-09 Снятин – Косів – Старі Кути – 48,7 км;

Т-09-10 Бурштин – Калуш – 32,9 км;

Т-14-17 Куровичі – Рогатин – 13,2 км;

Т-14-19 Миколаїв – Жидачів – Калуш – 15,5 км.

Відповідно переліку автомобільних напрямків, нами складено структуру доріг Івано-Франківської області у 2019 р., рис. 2. 1. 1.

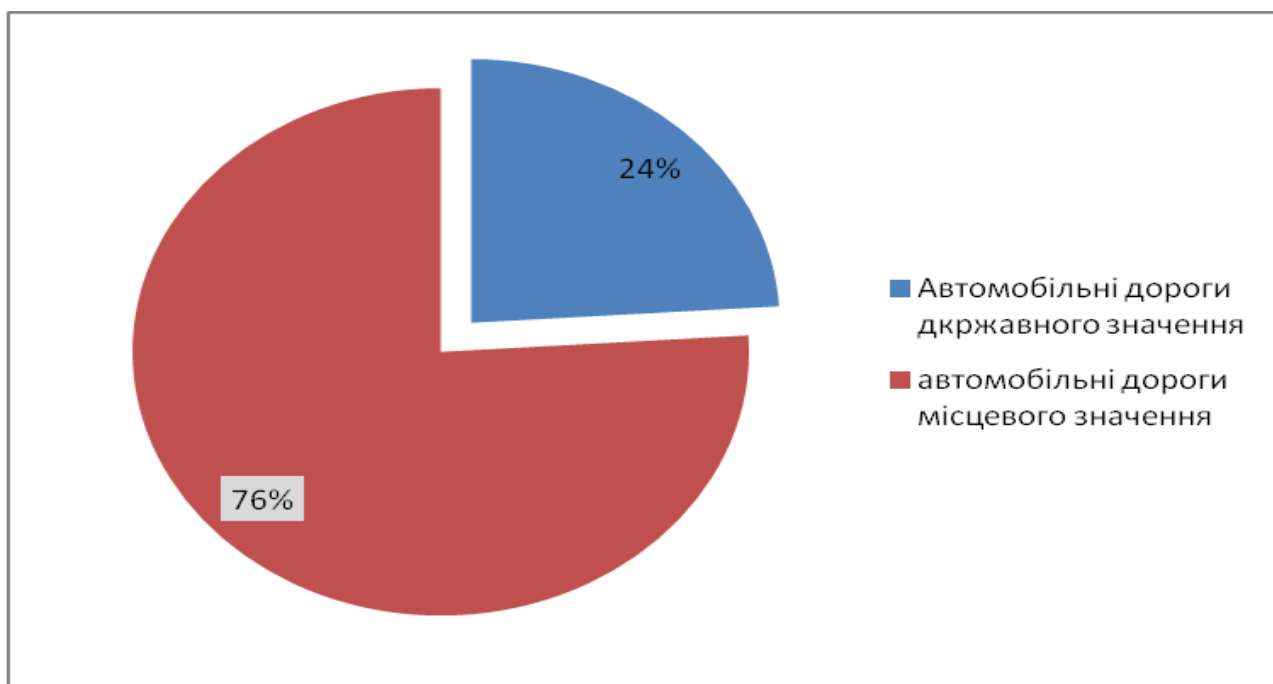

Рис. 2. 1. 1. Структура доріг в Івано-Франківській області у 2019 р. [35]

Як свідчать дані наведені на рис. 2. 1. 1, мережа автомобільних доріг загального користування місцевого значення складає 3 117,5 км. У тому числі: обласного значення – 942,5 км, районного значення – 2175,0 км. На цих дорогах знаходиться 813 мостів і шляхопроводів протяжністю 16 489 пог. метрів.

Отже, розглянувши організацію туристичної діяльності у Закарпатській області, визначивши позитивні моменти та негативні зміни у наступному розділі дипломної роботи ми проведемо аналіз особливостей розвитку туристичної інфраструктури у зазначеному регіоні.

2. 2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні

Розглянувши та провівши аналіз організації туристичної діяльності в Івано-Франківській області, ми поглиблюючи дослідження, проведемо аналіз особливостей розвитку туристичної інфраструктури регіону обраного для дослідження.

З 2014 року в рамках реформи децентралізації утворено 40 об'єднаних територіальних громад, до яких увійшло 176 місцевих рад, що становить 34,1 % від їх загальної кількості. Загалом в ОТГ проживає 716,8 тис. жителів (52,2 % від загальної кількості населення області). Площа усіх ОТГ складає 4105,3 кв. км або 29,5 % від загальної площі області. Всього за перспективним планом формування територій громад Івано-Франківської області передбачено утворення 61 спроможної територіальної громади. Завершення реформи децентралізації передбачається у 2020 році.

На території області статусгірських мають 240 населених пунктів, що складає 12,7 % від загальної площі області, де проживає майже 30,0 % населення.

Гірські території є, передусім, зоною паводкового ризику. Внаслідок стихійних лих 2008—2018 років було зруйновано значну кількість об'єктів інфраструктури (мости, штучні споруди) гірських населених пунктів області. Складність природних умов, низький рівень транспортної доступності, з урахуванням еколого-геологічних особливостей функціонування господарських комплексів, негативно впливають на підприємницьку ініціативу та зайнятість на території гірських населених пунктів, що призводить до збільшення диспропорцій за основними соціально-економічними показниками та потребує комплексного підходу до вирішення проблемних питань.

За підсумками 2018 року соціально-економічний розвиток гірських населених пунктів області щодо показників у цілому за регіоном,

характеризувався значними диспропорціями:

загальнообласний показник обсягу доходів місцевих бюджетів на одну особу в 1,3 раза більший від показника в гірській місцевості;

роздрібний товарооборот на одну особу — більший в 2,1 раза;

обсяг капітальних видатків місцевих бюджетів (без трансфертів з державного бюджету) на одну особу більший в 1,7 раза.

У зв'язку з високогірним розташуванням та транспортною важкодоступністю багатьох населених пунктів діти не мають можливості здобувати якісну освіту. Низьким є показник дітей, охоплених позашкільною освітою: 55,5 % у гірських територіях проти 72,0 % в цілому по області. Ще менша частка дітей, охоплених дошкільною освітою – 42,0 % проти 72,0 % по області.

Кількість амбулаторій загальної практики сімейної медицини на 10 тис. осіб наявного населення становить 1,2 одиниці, що також є меншим від обласного показника (по області – 1,3).

Частка населення, яке забезпечено централізованим водопостачанням у гірській місцевості, становить 18,0% (по області – 40,0%).

Стан розвитку гірських територій потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності шляхом стимулювання економічної активності через розвиток інфраструктури та наближення рівня надання публічних послуг до європейських стандартів, підвищення рівня безпеки та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище.

З метою підвищення інвестиційної привабливості гірських територій за підсумками 2018 року на цій території відремонтовано 37,5 км доріг місцевого значення із твердим покриттям. Основними об'єктами ремонту були автомобільні дороги загального користування державного значення Р-24 Татарів – Кам'янець–Подільський, Р-62 Криворівня – Чернівці.

Перспективним на територіях гірських районів є нарощення виробничих

потужностей, диверсифікація виробництва, підвищення доданої вартості на підприємствах деревообробного комплексу (ТОВ «Уніплит», ПрАТ «Серін-ліс», ТОВ «Мілвуд», ТОВ «Інтер'єр», ТОВ «ТС- Партнер») та розвиток виробництва пресованих бетонних виробів на ТОВ «Унібрук» (Долинський район), дерев'яних іграшок на МП «Левеня» (Косівський район), паливних брикетів та пелет на МП «Аполлон», ТОВ «СВ БАРС» (Верховинський район).

На сьогодні у гірських територіях функціонують гідроелектростанції у Верховинському районі (Пробійнівська № 1 потужністю 1,2 МВт; Пробійнівська № 2 потужністю 0,352 МВт) та у Рожнятівському районі (Сваричівська потужністю 0,999 МВт). У Долинському районі в с. Шевченкове працює перша черга вітрової електростанції загальною потужністю 0,6 МВт, виробництво електроенергії за 9 місяців 2019 року склало 0,3 млн. кВт. год. У найближчій перспективі планується будівництво вітрової електростанції в Рожнятівському районі потужністю 25 МВт та другої черги вітрової електростанції в с. Шевченковому Долинського району потужністю 5,4 МВт.

Для полегшення доступу громадян, що мешкають в гірських населених пунктах, до базових адміністративних послуг діють ЦНАПи у 7 районних центрах, 2 містах обласного значення, що відносяться до гірських територій, а також у Старобогородчанській, Печеніжинській, Витвицькій об'єднаних територіальних громадах та в с. Поляниця виконавчого комітету Яремчанської міської ради.

Для популяризації Карпатського регіону щорічно проводяться культурно-мистецькі заходи, зокрема, у 2018 році проведено близько 1700 заходів, що становить 70,0 % від загальної кількості, які проводились в області.

Не менш важливим та позитивним фактором є концентрація природно-заповідного фонду саме у гірських територіях. Зокрема, питома вага площі природно-заповідного фонду у гірських територіях становить 19,3% (по області 15,7%).

Охарактеризувавши ключові туристично-інфраструктурні об'єкти ми

вважаємо за необхідне провести аналіз кількості перевезених пасажирів в Івано-франківській області за 2017 – 2019 рр., таблиця 2. 2. 1.

Таблиця 2. 2. 1

Показники кількості перевезень пасажирів за видами транспорту в Івано-Франківській області у 2017 – 2019 рр. [35]

(тис. пас.)

Транспорт	Роки:			Абсолютне відхилення:		Відносне відхилення:	
	2017	2018	2019	2019 р. від 2017 р.	2019 р. від 2018 р.	2019 р. до 2017 р.	2019 р. до 2018 р.
Залізничний	2711,4	2427,6	2290,2	-421,2	-137,4	84,47	94,34
Автомобільний	63535,2	67068,1	64427,2	892	-2640,9	101,40	96,06
Авіаційний	х	х	х	х	х	х	х
Тролейбусний	14303,6	16191,6	13477,9	-825,7	-2713,7	94,23	83,24
Разом	80550,2	85687,3	80195,3	-354,9	-5492	99,56	93,59

Як свідчать дані таблиці 2. 2. 1, у 2019 р. порівняно із 2017 р. та порівняно із 2018 р. відбулося зменшення кількості перевезених пасажирів на 354,9 тис. пас. та 5492 тис. пас., що складає 0,44 % та 6,41 % відповідно. У 2019 р. порівняно із 2017 р. зменшення кількості перевезених пасажирів відбулося на залізничному транспорті на 421,2 тис. пас. та тролейбусному транспорті 825,7 тис. пас. Цікавим є те, що авіаційних перевезень за період 2017 – 2019 рр. взагалі не було, тобто це може бути одним із резервів розвитку туристичної інфраструктури Івано-Франківського регіону.

Оскільки пасажирські перевезення можуть бути свідченням як розвитку туризму так і наслідками децентралізації, що проводиться в Україні із 2014 р., то важливим, на наш погляд, є не лише аналіз показників кількості перевезених пасажирів за видами транспорту в Івано-Франківській області, а і їх структура. Тому, поглиблюючи дослідження, ми переконані у необхідності аналізу структури пасажирських превезень в Івано-Франківській області у 2019 р., дані наведено на рис. 2. 2. 1.

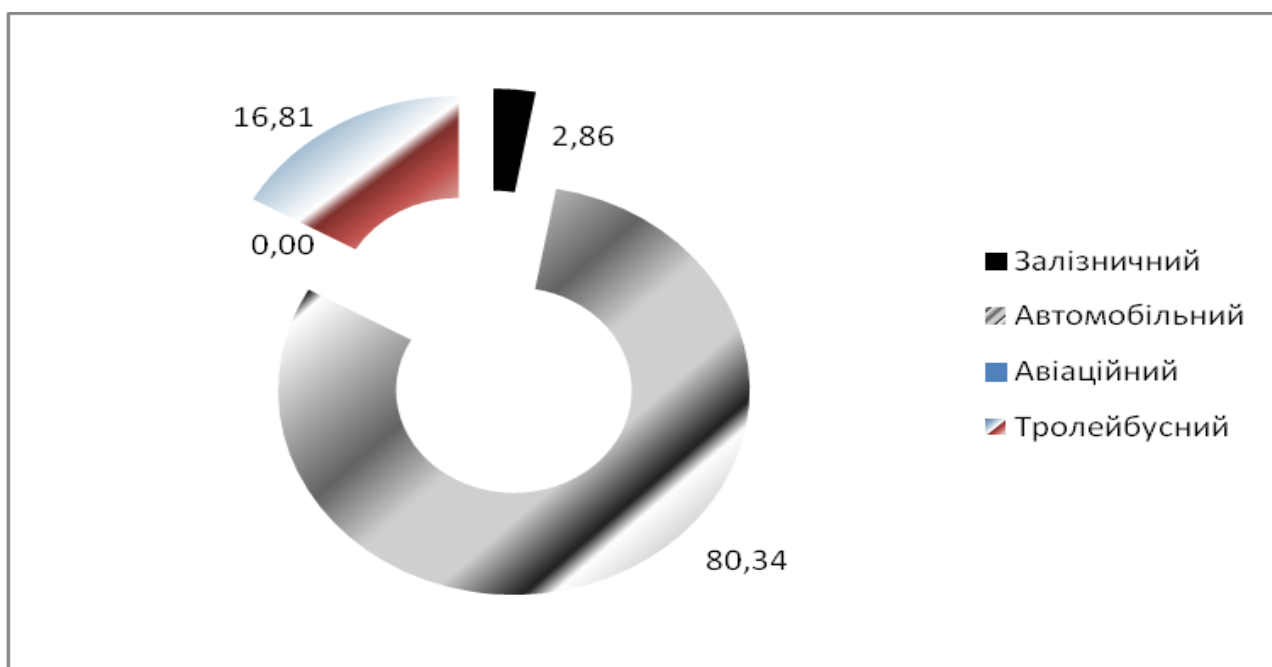

Рис. 2. 2. 1. Структура пасажирських перевезень в Івано-Франківській області у 2019 р. [35]

Як свідчать дані рис. 2. 2. 1, у 2019 році структура пасажирських перевезень складалася із: перевезень залізничним транспортом – 2,86 %, перевезень, тролейбусним транспортом – 16,81 %, перевезень автомобільним транспортом – 80,34 % та авіаційних перевезень 0 %.

Розглянувши обсяги перевезень та їх структуру у 2017 – 2019 р. в Івано-Франківській області, ми вважаємо за необхідне розглянути основні туристичні дестинації у подальшому написанні кваліфікаційної роботи.

Однією із туристичних цікавинок Івано-Франківської області є Ангелівська домнина. Від старих (до початку XX ст.) металургійних підприємств в Україні збереглося, у прямому сенсі, дві з половиною доменних печі. Найкраще зберіглася т.зв. Ангелівська (її ще спрощено звуть Ангельською, що надає назві додаткової загадковості) домна, яка стоїть в урочищі на території Рожнятівського району Івано-Франківщини, між селами Ясень та Гриньків. Вона – єдина, яку потенційно можна реставрувати, облаштувавши навколо неї справжній промисловий музей. Але поки про це тільки мріють, піч поступово розбирають на «сувенірні»

цеглинки, наважаючи на те, що її оголошено пам'яткою ще 1979 року. Тільки в 2011 році провели необхідні реставраційні роботи.рис. 2. 2. 2.

Рис. 2. 2. 2. Ангелівська домнина Рожнятівський район Івано-Франківської області [101]

Як свідчать дані рис. 2. 2. 2, Висота домни - 16 м, стіни сягають місцями понад 3 м. На її внутрішніх стінах назавжди зафіксував шлак. Отвори в верхній та нижній частині печі слугували для нагнітання повітря за допомогою міхів, які приводило в дію водяне колесо. Воду підводили з річки Лімниці по каналу, який також зберігся. А власне руду подавали по спеціально спорудженій доріжці, що стояла на риштуваннях, засипаючи через верхній отвір.

Побудували цю піч для лиття чавуну 1810 року на замовлення львівського греко-католицького митрополита Антіна Ангеловича (1756-1814). Власне, на його честь і названа зараз ця місцевість. Але стати успішним чавунопромисловцем митрополитові не судилось: він невдовзі помер, і вже

1818-го виробництво припинилося, бо виявилось доволі вартозатратним, у т.ч. через високу зарплатню робітникам та низьку якість місцевої руди.

Не менш цікавим туристичним об'єктом за останні 140 років у Маняві відбувається до тамтешніх водоспадів. Причому, окрім головного та найвідомішого – власне, Манявського, існують ще Мар'янчині водоспади на річці Кобила (права притока Манявки), рис. 2. 2. 3.

Рис. 2. 2. 3. Водоспад в Маняві Іванофранківська область [101]

Як свідчать дані рис. 2. 2. 3, трохи задовга, але живописна дорога до Манявського водоспаду лежить через декілька переправ через струмки, де доводиться йти по каміннях. Але саме такий шлях підготовляє до зустрічі з дивом – красенем-водоспадом, який трьома каскадами падає в зарослій мохом ущелині з висоти близько 17 м. А в центрі Маняви, біля будинку сільради, знаходиться дуже пізнавальний музей ведмедя. Ініціатором його створення у 2006 році став місцевий еколог Микола Сکیدанюк, занепокоєний зменшенням

карпатської популяції косолапого. Тут ви дізнаєтесь усе про цю тварину – стільки ж знають хіба що у притулку для ведмедів «Домажир» поблизу Синевиру.

Ще одна туристична DESTИНАЦІЯ знаходиться у м. Яремче Івано-Франківської області, рис. 2. 2. 4.

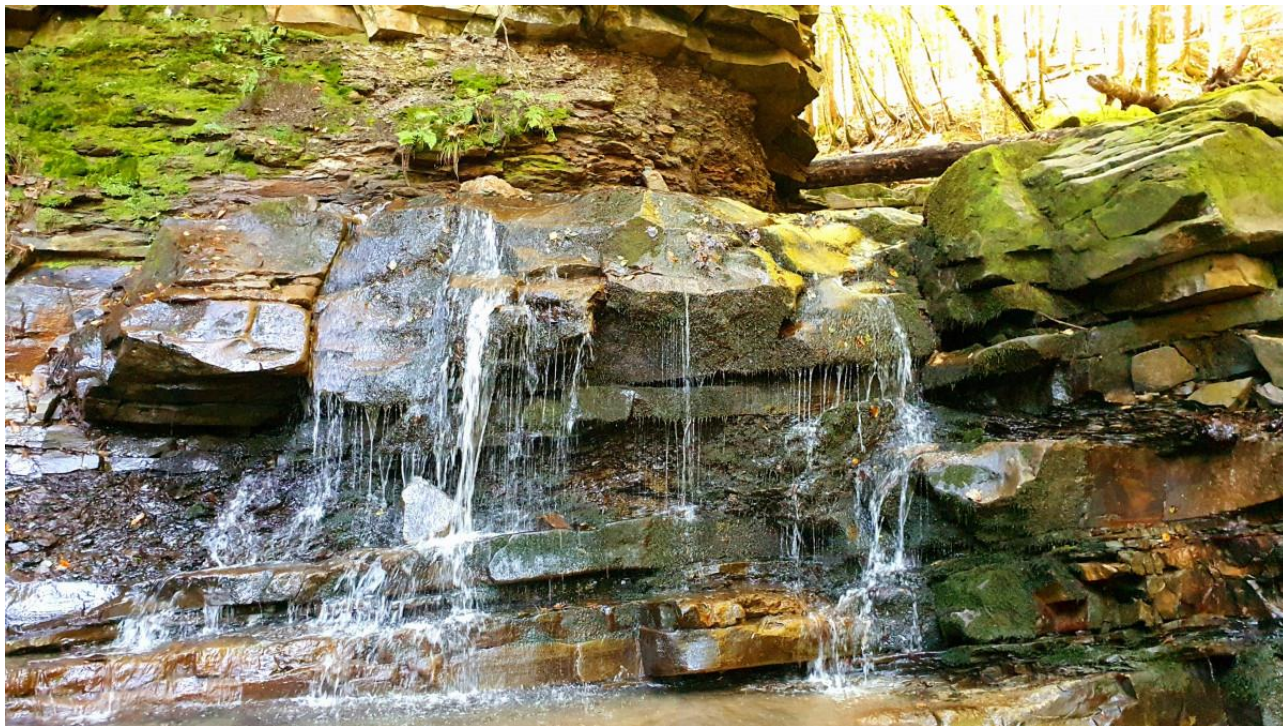

Рис. 2. 2. 4. Багровецький водоспад м. Яремче, Івано-Франківська область [101]

Як свідчать дані рис. 2. 2. 4, Яремче — низькогірний курорт, розташований в надзвичайно мальовничій улоговині між горами на березі Пруту. Через місто пролягає дорога до найвищої вершини Українських Карпат – Говерли.

Перша історична згадка про Яремче датується 1787 роком. За легендою назва походить від імені гуцула Яреми Годованця, який першим оселився на цій території. Містечко почало активно розвиватися після будівництва залізниці Станіславів (тепер Івано-Франківськ) — Яремче — Ворохта — Рахів в 1894р., яка призначалася для вивезення лісу у промислові райони Австро-Угорщини. Ще раніше Яремче стало популярним як дачне містечко, де відпочивали

жителі Львова, Кракова, Варшави. Цікаво, що в ті часи набагато відомішими були курорти Дора і Ямна, хоча тепер ви не знайдете на карті таких населених пунктів – вони стали присілками Яремче. Влітку ця місцевість ставали базою для художніх пленерів, у Дорі навіть був будинок відомого художника О. Новаківського.

Разом з тим, не менш популярним курортним місцем Івано-Франківської області є Буковель, дані наведено на рис. 2. 2. 5.

Рис. 2. 2. 5. м. Буковель (схема схилів), Івано-Франківська область [101]

Як свідчать дані рис. 2. 2. 5, Буковель – найбільший гірськолижний курорт України, частка якого (підйомники, готелі, земля) належить державі. Розташований неподалік від села Поляниця Яремчанської міської ради, біля підніжжя гори Буковель на висоті 920 метрів над рівнем моря. Найвища точка курорту – г. Довга – 1372 м. Зимовий сезон може тривати з листопада до квітня.

Отже розглянувши основні, на нашу думку туристичні інфраструктурні

об'єкти Івано-Франківської області у наступному підрозділі нашої роботи, ми спробуємо визначити основні напрямки удосконалення розвитку туризму в Івано-Франківській області.

2. 3. Основні напрями удосконалення розвитку туризму в регіоні

Важливість розвитку туризму в Україні розглядається в контексті пріоритетів державної регіональної політики, зокрема щодо зміцнення місцевої економіки та громад, збереження природних цінностей і культурної спадщини, розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва.

Пріоритетність розвитку туризму закріплена у Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 року № 168-р), Державній програмі розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2019 року № 880), Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 року № 695). Важливе значення для розвитку туризму матиме реалізація Указу Президента України від 18.08.2020 року № 329/2020 «Про заходи щодо підтримки сфери культури, охорони культурної спадщини, розвитку креативних індустрій та туризму» [86].

Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021-2027 роки, затверджена рішенням обласної ради від 21.02.2020 року № 1381-34/2020, відносить розвиток туристично-рекреаційної сфери до пріоритетів конкурентоспроможної економіки регіону.

За період 2015-2019 років Івано-Франківській області вдалося утримати зростання кількості туристів і екскурсантів, досягнуте після 2014 року, на рівні 2 млн. осіб (рис. 2. 3. 1).

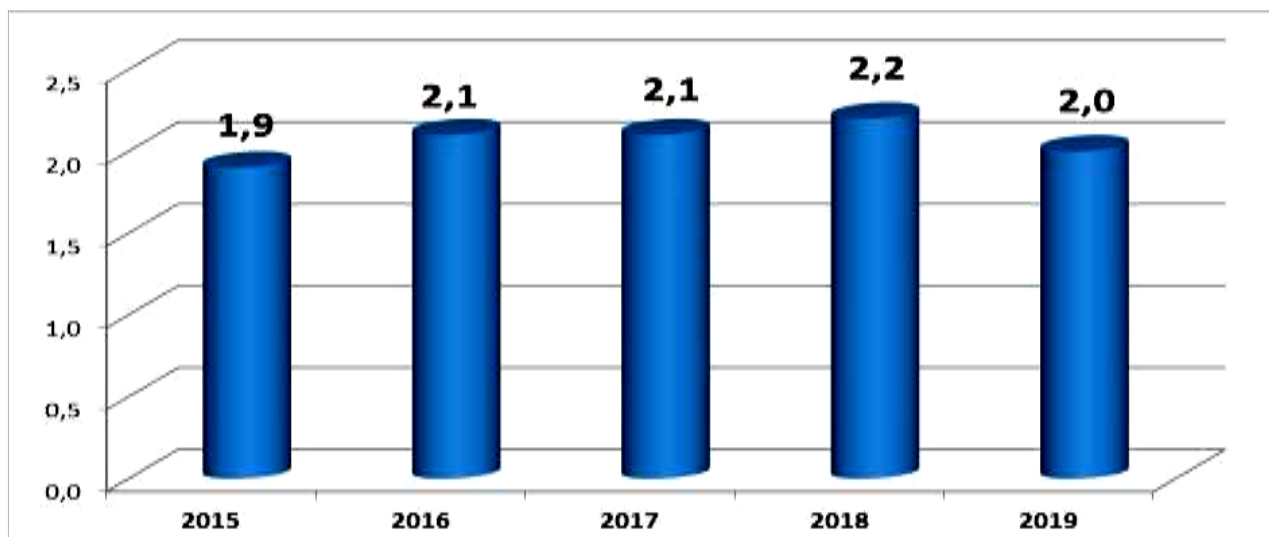

Рис. 2. 3. 1. Динаміка відвідуваності туристами Івано-Франківської області у 2015 – 2019 рр. (млн. осіб) [35]

Як свідчать дані рис. 2. 3. 1, у 2019 р. порівняно із 2017 р. кількість туристів в Івано-франківській області зменшилася на 0,1 млн. осіб.

Поглиблюючи дослідження проведено аналіз динаміки надходження туристичного збору в Івано-Франківській області у 2015 – 2019 рр., рис. 2. 3. 2.

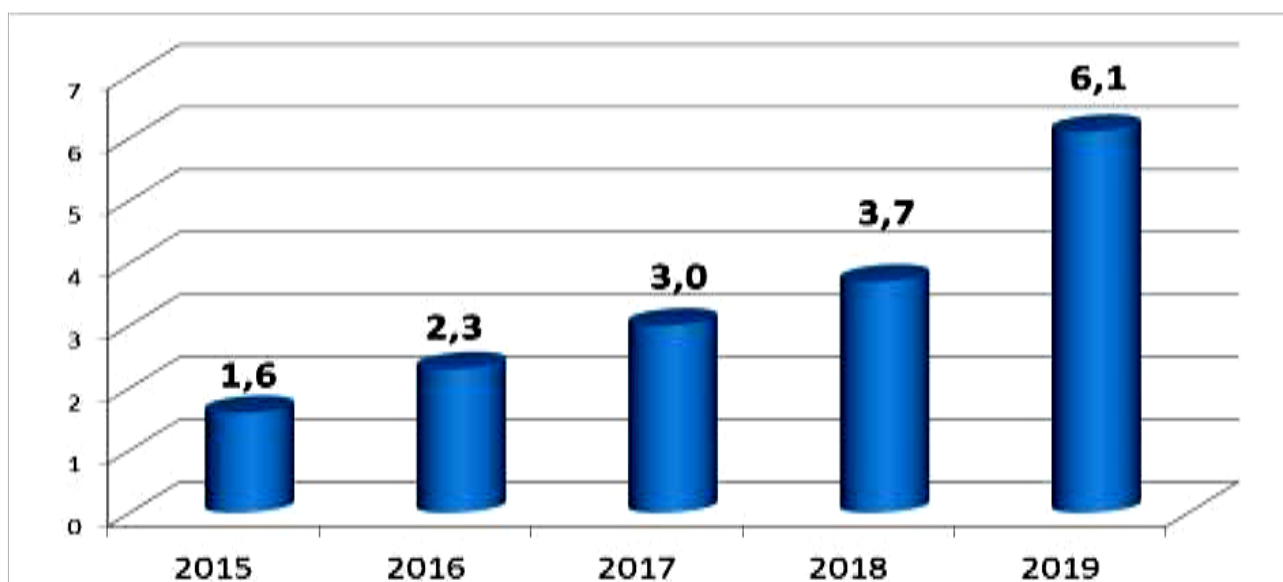

Рис. 2. 3. 2. Динаміка надходжень туристичного збору в Івано-франківській області у 2015 – 2019 рр. (млн.. грн.) [35]

Як свідчать дані наведені на рис. 2. 3. 2, незважаючи на зменшення

туристичних потоків, згідно попереднього рисунку, обсяги надходжень туристичного збору у 2019 р. зросли порівняно із 2017 р. на 3,1 млн. грн., що є свідчення розвитку туристичної сфери.

Провівши аналіз окремих показників розвитку туризму в Івано-Франківській області, можемо стверджувати, що туризм має значний потенціал для розвитку, обумовлений наявністю сприятливих природно-кліматичних умов, великої кількості природних і культурних ресурсів, збережених національних традицій і фольклору, а також туристичної інфраструктури, що динамічно розвивається.

Разом з тим, ситуація, що склалася в туристичній сфері, створює ряд викликів. Подальший розвиток туризму, що є одним із стратегічно важливих секторів економіки регіону, потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення туристичної конкурентоспроможності Івано-Франківської області на внутрішньому та зовнішньому ринках і, при цьому, зберегти сталий розвиток територій і громад.

За нашим переконанням: основними проблемами розвитку туризму в Івано-Франківській області є:

незадовільний стан окремих ділянок місцевих доріг, що перешкоджає доступності до туристичних локацій;

бюджетне недофінансування сфери туризму за напрямками розвитку рекреаційної інфраструктури і промоції на зовнішніх ринках;

диспропорція розвитку туристичної інфраструктури у громадах області;

недостатня кількість конкурентоспроможних сучасних інтерактивних атракцій;

обмежений асортимент пропозиції якісних і конкурентоспроможних туристичних послуг та продуктів на ринку внутрішнього туризму;

відсутність програм пільгового кредитування для суб'єктів туристичної діяльності;

надмірна плинність кадрів у сфері туристичної індустрії;

засміченість рекреаційних зон, руйнування природно-заповідних екосистем транспортними засобами;

відсутність належного контролю за водовідведенням у туристичних центрах області.

В області утворено 40 об'єднаних територіальних громад, до яких увійшло 176 місцевих рад, що становить 34,1 % від їх загальної кількості. Загалом в ОТГ проживає 716,75 тис. жителів (52,2 % від загальної кількості населення області). Площа усіх ОТГ складає 4105,3 кв. км або 29,5 % від загальної площі області.

Одна з ключових переваг створення об'єднаних територіальних громад – істотне зростання доходів їхніх бюджетів. Так, у 2019 році на прямих міжбюджетних відносинах перебуває 30 ОТГ. За 10 місяців 2019 року до їх бюджетів надійшло доходів загального та спеціального фондів (без урахування трансфертів) у сумі 755,4 млн. грн., що більше у порівнянні з відповідним періодом минулого року на 23,3 % або на 142,9 млн. грн. при аналогічному показнику по області – 13,7 відсотка. По 20 бюджетах ОТГ із 30 темп росту надходжень вище середнього по області. Зокрема, слід відмітити Білоберізьку ОТГ (178,9 %), Букачівську ОТГ (170,1 %), Загвздянську ОТГ (143,4 %) та Рожнівську ОТГ (141,9 %).

В основному приріст доходів забезпечено за рахунок надходжень податку на доходи фізичних осіб – 21,6 %. (+77,6 млн. грн.), плати за землю – 38,1 % (+20,0 млн. грн.) та єдиному податку – 24,1 % (+18,4 млн. грн.).

Також слід зазначити, що за 2019 р. дохід місцевих бюджетів у розрахунку на одного жителя складає 2315,1 грн., що більше у порівнянні з 2016 роком (489,2 грн.) на 1825,9 грн. або у 4,7 рази.

З метою підвищення спроможності громад з державного бюджету виділяється фінансовий ресурс, зокрема, у 2019 році для 30 ОТГ області, які перейшли на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, виділено 71,3млн. грн. субвенцій на формування їх інфраструктури. За ці кошти

реалізується 210 проектів з відновлення та поліпшення технічного стану комунальних об'єктів та закладів об'єднаних територіальних громад.

Виходячи із визначених проблем, можемо стверджувати, що вплив розвитку добровільно об'єднаних територіальних громад відповідно до програми децентралізації управління в Україні може бути додатковим поштовхом до розвитку туристичної діяльності Івано-Франківської області.

Оскільки проведене дослідження дозволило визначити, що Івано-Франківщина є одним із найбільш привабливих та популярних туристично-рекреаційних регіонів України, то слід зазначити, що області функціонують понад 500 туристично-рекреаційних закладів на 20 тис. місць, послуги розміщення також надають близько 800 садиб сільського (зеленого) туризму. Зареєстровано понад 200 суб'єктів туристичної діяльності, з них 36 мають туроператорську ліцензію. Працює 8 туристично-інформаційних центрів.

У 2019 році підписано Меморандум про співпрацю у рамках реалізації проєкту «Мале Карпатське коло» між обласними радами та облдержадміністраціями Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей, який передбачає будівництво дорожнього кільця завдовжки 100 км для об'єднання областей і гірськолижних курортів.

Розвитку туристично-рекреаційної сфери сприяють різноманітність природних факторів, м'який клімат, велика кількість рекреаційних територій, історико-культурних пам'яток, природно-заповідних територій.

Світовий досвід засвідчує важливу роль рекреаційної діяльності у формуванні валового внутрішнього продукту. Розвинута рекреаційна сфера істотно збільшує надходження до місцевих бюджетів, сприяє зростанню зайнятості населення. Розвиток цієї галузі сприяє розвитку суміжних галузей господарського комплексу.

Івано-Франківська область має розвинене оздоровчо-рекреаційну, туристичну сферу та вагомий потенціал для подальшого їх розвитку. Визначальними природними рекреаційними ресурсами області є гірський

ландшафт та сприятливе екологічне становище. Також важливе місце у подальшому розвитку цієї сфери має багата історико-культурна спадщина, адже зараз на території області офіційно налічується 3944 нерухомих об'єкти культурної спадщини (1490 – археології, 1443 – архітектури та містобудування, 869 – історії та 142 – монументального мистецтва).

Очікуваними результатами від запропонованих заходів можуть бути:

формування ефективної системи економічного стимулювання розвитку туризму;

розвиток інфраструктури у сфері туризму і рекреації в області;

формування привабливого інвестиційного клімату для реалізації проектів у сфері туризму та рекреації;

покращення кадрового забезпечення розвитку туристичної галузі та готельного господарства;

пожвавлення механізмів державно-приватного партнерства у сфері інфраструктурних та туристичних проектів.

Для аналізу можливості отримання наведених результатів, ми визначили наступні індикатори:

кількість туристів та екскурсантів, що відвідали область;

розмір туристичного збору;

кількість закладів розміщення та кількість ліжко-місць;

кількість об'єктів туристичних та екскурсійних об'єктів, територій;

кількість промоційних заходів (фестивалі, конференції, форуми, виставки, ознайомлювальні тури тощо).

Визначені індикатори дозволять отримувати оперативну інформацію щодо змін туристичної сфери, а це у свою чергу створить сприятливі умови для прийняття ефективних господарських рішень у процесі формування стратегій розвитку Івано-Франківської області.

Для досягнення результативності визначених нами індикаторів, за нашим переконанням, необхідно визначити завдання та можливі сфери реалізації таких

завдань, дані наведено у таблиці 2. 3. 1.

Таблиця 2. 3. 1

Основні завдання розвитку сфери туризму в Івано-франківській області
у 2021 р. (прогноз) [запропоновано автором]

Завдання	Заходи
А	Б
Розвиток туристичної інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> - встановлення туристично-інформаційних вказівників, знаків, стендів; - облаштування місць відпочинку туристів, оглядових майданчиків; - спорудження та облаштування зупинок туристичного автотранспорту, зон для кемпінгів, санітарних місць вздовж автомобільних доріг; - розвиток курортно-рекреаційних територій; - розвиток мережі туристично-інформаційних центрів; - впорядкування територій та об'єктів рекреаційного призначення; - знакування та маркування туристичних маршрутів (шляхів).
Збереження та управління природною та культурною спадщиною	<ul style="list-style-type: none"> - інфраструктурне та інформаційне облаштування привабливих для туристичних відвідувань об'єктів природної і культурної спадщини; - проведення консерваційних та реєстраційних робіт на об'єктах історико-культурної спадщини; - проведення навчальних заходів для суб'єктів туристичної діяльності; - проведення просвітницьких заходів з метою популяризації сталого туризму, у т.ч. організація конкурсів, які заохочують місцеве населення до збереження навколишнього природного та культурного середовища. - реалізація транскордонних проєктів у сфері туризму.

Продовження таблиці 2. 3. 1

А	Б
Створення нових та підтримка існуючих туристичних продуктів та антракцій	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток мережі туристичних маршрутів (шляхів), у т.ч. доступних для людей з інвалідністю - створення туристичних та екскурсійних продуктів і турів; - створення сучасних інтерактивних атракцій; - створення сприятливого середовища для діяльності суб'єктів туристичної діяльності; - створення мережі туристичних кластерів.
Маркетинг туристичного потенціалу Івано-Франківської області	<ul style="list-style-type: none"> - проведення в області фестивалів та інших промоційних заходів; - видання промоційної і сувенірної продукції; - просування туристичних локацій і продуктів у мережі Інтернет та соціальних медіа; - організація та проведення ознайомлювальних турів для представників туристичних фірм, засобів масової інформації з України і з-за кордону; - участь у всеукраїнських і міжнародних виставках, форумах, конференціях, тренінгах тощо; - реалізація спільних маркетингових ініціатив та проєктів з інститутами громадянського суспільства, профільними бізнес-асоціаціями, ВНЗ; - проведення добровільної категоризації садиб сільського туризму; - проведення маркетингових, аналітичних, соціологічних досліджень та опитувань в галузі туризму.

Як свідчать дані таблиці 2. 3. 1, Нами визначено 4 основні завдання та запропоновано заходи для їх досягнення.

Враховуючи зазначене вище, ми переконані, що дотримання комплексу наданих пропозицій дозволить покращити розвиток туристичного бізнесу та наявного туристичного потенціалу в Івано-Франківській області.

ВИСНОВКИ

Івано-Франківську область створено 4 грудня 1939 р. Розташована на заході України, межує на півночі з Тернопільською та Львівською областю, на заході – Закарпатською областю, на сході – Чернівецькою областю України, на півдні – з Румунією. Територія Івано-Франківської області займає 13,9 тис. кв. км., що складає 2,3 % території України.

За адміністративним розподілом до складу Івано-Франківської області входить 14 районів. Центром є місто Івано-Франківськ, інші порівняно великі міста – Коломия, Калуш, Долина, Галич, Перегінське.

Івано-Франківська область розташована на перетині Східноєвропейської рівнини та Карпат. Рельєф території області поділяється на три частини: рівнинну лісостепову – Наддністрянщина; середнє передгір'я – Передкарпаття; південно-західну гірську – Карпати (майже 50% усієї площі області). На північно-східній окраїні розташовані рівнини Опілля та Покуття.

Ландшафт у західній частині горбисто-пасмовий (висоти до 300 – 400 м. над рівнем моря), а в східній частині – рівнинно-хвилястий (висоти 200 – 300 м. над рівнем моря). Центральна частина території області – горбисто-пасмове передгір'я (Передкарпаття), що переходить у низинно-гірський пояс із висотами до 400 – 600 м. над рівнем моря.

Особливості соціально-економічного розвитку регіону обумовлені індивідуальними характеристиками території, до яких можна віднести: тенденції розвитку регіону в даний час; різноманітність історичних, природних, соціально-економічних, політичних факторів; господарську спеціалізацію; комплексність і перспективність розвитку, його конкурентні переваги; місце і значення регіону в системі територіального поділу праці, інтеграційних процесах тощо.

Доцільно зазначити, що стратегічною метою розвитку регіону є стійкий

ріст добробуту населення на основі раціонального використання наявного ресурсного потенціалу, створення регіональної високоефективної, соціально орієнтованої ринкової економічної системи, сприятливих умов для підприємницької діяльності, збереження навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки.

До чинників, що сприяють ефективному розвитку Івано-Франківщини, досягненню основних стратегічних цілей можна віднести: вигідне географічне положення, яке відкриває широкі можливості для розвитку міжрегіональних економічних зв'язків та транскордонного співробітництва; значні запаси мінерально-сировинних ресурсів; розвинену виробничу базу і науково-технічну інфраструктуру; наявність інвестиційних галузей; спроможність виробничих підприємств виготовляти продукцію кінцевого споживання; високий рівень конкурентоспроможності продукції нафтохімічної, деревообробної, легкої і машинобудівної промисловості.

Поглиблене вивчення проблем розвитку туризму представлено працями таких науковців, Г. Бак, В. Банько, Ю. Бараш, Л. Богуш, В. Данильчук, В. Животенко, О. Кальченко, В. Кифяк, Е. Павленко, С. Підмогильний, Г. Скляр, В. Цибух, Е. Шаповалова, І. Школа та інші. Крім того, громадські діячі та представники виконавчої влади Івано-Франківської області також формують проблематику розвитку туризму, таку у межах програми розвитку туризму проводяться дискусії експертів «Стратегічні напрями розвитку індустрії гостинності в Івано-Франківській області» за участю декана факультету туризму Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Володимира Великоного, заступника начальника Управління економічного розвитку, торгівлі і туризму Косівської РДА Ірини Дімбровської, операційної директорки мережі ресторанів Оксани Камінської, голови Туристичної ради Івано-Франківської області, директора туристичної компанії Андрія Матійчика, виконавчого директора Івано-Франківського регіонального відділення Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст

України» Юрія Стефанчука, голови ГО «Асоціація готельєрів та власників садиб Яремчанщини», власника готелю Тараса Тустанівського, голови ГО «Туристична Асоціація Івано-Франківщини» Оксани Федорович. Учасники таких дискусій, апелюючи до результатів дослідження сходяться на тому, що формування туристичного бренду Івано-Франківщини наразі є першочерговим завданням розвитку туристичної індустрії краю, а покращення територіальної та інформаційної доступності – вагомими операційними завданнями для всіх стейкхолдерів регіону вже сьогодні.

Отже, проблема розвитку туризму в Івано-Франківській області залишається невирішеною, а це у свою чергу, формує підґрунтя для розвитку породжує розвиток різноманітних теорій та наукових поглядів. Крім того, в умовах сьогодення концептуальні основи функціонування підприємств сфери туризму, і зокрема, формування програм розвитку туризму у регіоні, імплементація методичного забезпечення системи ефективності господарської діяльності туристичних підприємств розроблена недостатньо, а це, у свою чергу, не дозволяє на практиці здійснювати цілеспрямоване господарське планування розвитку туристичних підприємств, формування системи забезпечення ефективності господарської діяльності та розвитку туристичної сфери окремого регіону.

У 2019 р. порівняно із 2017 р. кількість суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб) в Україні збільшилася на 124 од. або на 7,11 %. Таке збільшення може свідчити про розвиток туристичної сфери в Україні незважаючи на внутрішні та зовнішні як економічні так і політичні проблеми. Разом з тим, слід зазначити, що світова пандемія COVID 19 відобразилася майже на всіх сферах національної економіки, але туристична сфера показує позитивну динаміку до розвитку. Розглядаючи окремо дані Івано-Франківської області щодо кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичні особи), ми спостерігаємо зменшення їх кількості у 2019 р. порівняно із 2018 та 2018 рр., на 3 од., або 8,82 %. Дане зменшення є невеликим, але може свідчити про

негативні зміни, оскільки в основному, відповідно до даних таблиці 2. 1. 1, таке зменшення відбулося у найбільших туристичних регіонах України. Так, нами визначено зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб) у таких областях: Вінницька (3 од. або 11,11 %), Дніпропетровська (7 од. або 5,93), Івано-Франківська (3 од. або 7,82), Львівська (11 од. або 6,92 %), Одеська (12 од. або 8,57 %), Полтавська (3 од. або 17,65 %), Чернівецька (3 од. або 7,89 %). Отже нами визначено, що найвищі темпи зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб) у 2017 – 2019 рр. відбулися у Дніпропетровській, Львівській, Одеській областях. Але разом із негативними показниками є і позитивні, так у багатьох областях України було виявлено збільшення кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичних осіб), а саме у таких областях як Донецька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Черкаська та м. Київ на 31,82 %, 21,43 %, 30,77 %, 16,67 %, 15,38 %, 29,41 %, 16,67 % та 17,71 % відповідно. Та незважаючи на це, дане збільшення повністю нівелюється темпами та кількістю зменшення суб'єктів туристичного бізнесу, що були нами виявлені вище. Разом з тим, цікавим є те, що у Херсонській області змін у кількості суб'єктів туристичної діяльності протягом 2016 – 2018 рр. не відбулося.

Кількість суб'єктів туристичної діяльності (фізичних осіб-підприємців) у цілому по Україні збільшилася у 2019 р порівняно із 2017 р. на 62,05 % або 1071 од., що є позитивним і може свідчити як про розвиток малого та мікро-підприємництва так і про розвиток туристичної сфери України у цілому. Разом з тим, цікавим є те, що у 2019 р. порівняно із 2017 р. в Івано-Франківській області відбулося збільшення кількості суб'єктів туристичної діяльності (фізичних осіб-підприємців) лише на 30 %, що складає 22 од., а у 2019 р. порівняно із 2018 р. відбулося зменшення кількості таких суб'єктів на 1 од. або 1,06 %. Дані показники можуть свідчити про те, що інтерес туристів до Івано-Франківської області протягом досліджуваного періоду зростає, а отже розвиток туризму у даному регіоні є перспективним.

Отже: основними проблемами розвитку туризму в Івано-Франківській області є:

незадовільний стан окремих ділянок місцевих доріг, що перешкоджає доступності до туристичних локацій;

бюджетне недофінансування сфери туризму за напрямками розвитку рекреаційної інфраструктури і промоції на зовнішніх ринках;

диспропорція розвитку туристичної інфраструктури у громадах області;

недостатня кількість конкурентоспроможних сучасних інтерактивних атракцій;

обмежений асортимент пропозиції якісних і конкурентоспроможних туристичних послуг та продуктів на ринку внутрішнього туризму;

відсутність програм пільгового кредитування для суб'єктів туристичної діяльності;

надмірна плинність кадрів у сфері туристичної індустрії;

засміченість рекреаційних зон, руйнування природно-заповідних екосистем транспортними засобами;

відсутність належного контролю за водовідведенням у туристичних центрах області.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. – К.: Українська правнича фундація, 1996. – 106 с.
2. Господарський кодекс України: Офіційний документ. – К.: Кондор, 2003. – 208 с.
3. Податковий кодекс України: Офіційний документ від 24.04.2012 р. № 2755/94–17. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2021)
4. Про приватизацію державного майна: Закон України від 04.03.1992 р. № 2163–XII. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2021)
5. Про туризм: Закон України від 18.11.2003 р. № 1282–IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2021).
6. Про транспорт: Закон України від 10.11.94 р. № 233/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2021).
7. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.11.2008 р. № 273/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2021).
8. Про автомобільний транспорт: Закон України від 23.02.2006 р. № 3492-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2021).
9. Повітряний кодекс України від 13.02.2020 р. № 440-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2021).
10. Агеева И.С. Возможности использования анимационных программ в туризме / И.С. Агеева // Молодой ученый. – 2012. – №6. – С. 123-125.
11. Алмашій Я. І. Особливості туристичної діяльності в закарпатській області / Я. І. Алмашій // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія. Економіка. Випуск 2 (34). – 2011. – С. 35-41
12. Ариарский М.А. Культура досуга как предмет педагогики и прикладной культурологии / М. А. Ариарский // Материалы международной научно-практической конференции «Педагогические и рекреационные

технологии в современной индустрии досуга». (г. Киев, 4-6 июня 2004 г.). URL: http://tourlib.net/statti_tourism/ariarskij.htm (дата звернення: 03.04.2021)

13. Аріон О.В. Організація транспортного обслуговування туристів : Навчальний посібник / О. В. Аріон. – К.: Альтерпрес, 2008. – 192 с.

14. Атаманюк Я. Д. Соціально-економічні чинники формування рекреаційного потенціалу Івано-Франківської області / Я.Д. Атаманюк // Туризм як фактор розвитку регіону. Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. – Вінниця, 2011. – С. 30-32.

15. Атаманюк Я.Д. Оцінка і освітнє забезпечення раціонального використання природних ресурсів у сільському туризмі / Я.Д. Атаманюк, П.А. Горішевський, Ю.В.Зінько // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: Зб. наук. праць. – К.: Тонар, 2007. – С. 145-149.

16. Бабаєва О. В., Вольфсон-Гаршина Н. В. Організація дозвілля: конспект лекцій для студентів спеціальностей 242 «Туризм», 241 «Готельно-ресторанна справа», 181 «Харчові технології» / О. В. Бабаєва, Н. В. Вольфсон-Гаршина. – Харків : ХТЕІ КНТЕУ, 2018. – 62 с.

17. Байлик С. И. Вступление в анимацию гостеприимства: учебн. пособие. – Харьков : Прапор, 2014. – 160 с.

18. Бакай Н., Калущка Л. Конкурентоспроможність туристично-рекреаційної галузі західного регіону, значення транспортних послуг. URL: <https://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2008/08bnmztp.pdf> (дата звернення: 03.04.2021).

19. Балашова Р.І. Розвиток туристичного підприємства: теорія та практика: монографія / Р.І. Балашова; Донецький інститут туристичного бізнесу. – Донецьк: видавництво «Вебер», 2009. – 343 с.

20. Бандурко А. О., Марценюк Л. В., Власова О. П., Альтернативні напрями розвитку пасажирських залізничних компаній в Україні. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2019/5.pdf (дата звернення: 03.04.2021).

21. Бейдик О. О. Рекреаційні ресурси України : навч. посіб. Київ :

Альтерпрес, 2009. – 400 с.

22. Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України. Київ : Освіта, 2015. – Вип. 32. – С. 13-15.

23. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллезнавство : навч. посіб. – К. : Центр навч. л-ри, 2012. – 208 с.

24. Брич В. Я. Організація туризму: підручник / В. Я. Брич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 448 с.

25. Бурдуланюк В. Пам'ятки культури Івано-Франківщини / В. Бурдуланюк // Лілея-НВ –Івано-Франківськ, 2018. – 185 с.

26. Буряк Г.М. Анімаційне обслуговування на підприємствах зеленого (сільського) туризму / Г. М. Буряк // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і тенденції розвитку сучасної економіки в умовах інтеграційних процесів: теоретичні та практичні аспекти» (м. Херсон, 17-18 жовтня 2019 р.). – Херсон: Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2019. – 458 с. – С.422-423. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/burjak.htm (дата звернення: 03.04.2021)

27. Ведмідь Н. Г. Організація дозвілля туристів : навч. носіб. – К. : КНТЕУ, 2015. – 85 с.

28. Виндюк А.В. Подготовка аниматоров для гостинично-курортного дела / А.В.Виндюк // Материалы международной научно-практической конференции «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании». – 2011. – Выпуск 4. Том 25. – С.68-69. URL: http://tourlib.net/statti_tourism/vindjuk.htm (дата звернення: 03.04.2021)

29. Воронина А.Б. Анимация, анимационная деятельность: сущность понятий / А.Б.Воронина // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «География». Том 25(64). – 2012. – №3. – С.49-55. URL:http://tourlib.net/statti_tourism/voronina.htm (дата звернення: 03.04.2021)

30. Гаврилів Б. Пам'ятки історії та культури Івано-Франківщини / Б. Гаврилів, М. Гаврилів // Лілея – НВ. – Івано-Франківськ, 2011 – 125 с.
31. Галаченко О. О. Розвиток сфери санаторно-курортних послуг : регіональний аспект : монографія. Львів: Вид-во ПП «Арал», 2017. – 360 с.
32. Галасюк С.С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності : Навчальний посібник / С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – К.: ЦУЛ, 2013. – 178 с.
33. Герасименко В. Г. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / За заг. ред. В. Г. Герасименка, О. Л. Михайлюк. – К.: ФОП Гуляева В. М., 2019. – 332 с.
34. Годя І. Розвиток річкового круїзного туризму в Україні: минуле і сьогодення / І. Годя // Східноєвропейський історичний вісник. – 2016. – Вип. 1. – С. 86–91.
35. Головне управління статистики в Івано-Франківській області URL: <http://www.ifstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.04.2021)
36. Головчанська І.О. Івано-Франківськ: пам'ятки, історія. – Івано-Франківськ: ІМЕ, 2012. – 92 с.
37. ДСТУ 4268:2003. Державний стандарт України. Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги [Чинний від 2004-01-07]. К.: Держспоживстандарт України, 2004. 14 с.
38. ДСТУ 4269:2003. Державний стандарт України. Послуги туристичні. Класифікація готелів [Чинний від 2004-01-09]. К.: Держспоживстандарт України, 2004. 13 с.
39. ДСТУ 4527:2006. Державний стандарт України. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення [Чинний від 2006-01-10]. К.: Держспоживстандарт України, 2006. 28 с.
40. Животенко В.О. Розвиток сучасного суспільства: економіка щастя та туризм / В. О. Животенко // Матеріали методологічного міждисциплінарного Інтернет-семінару «Щастя у подорожах: реактуалізація духовно-творчої

спадщини і дозвілєвих практик мандрівного філософа-богослова Г.С. Сковороди». – Полтава: ПУЕТ, 2020. – 96 с. – С.77-82.
URL:http://tourlib.net/statti_ukr/zhyvotenko2.htm (дата звернення: 03.04.2021)

41. Заповідні території Карпатських гір. URL: <http://carpathians.org.ua/> (дата звернення: 03.04.2021)

42. Івано-Франківська обласна державна адміністрація URL: <http://www.if.gov.ua/> (дата звернення: 03.04.2021)

43. Івано-Франківська область – інформаційна картка URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=90476&cat_id=3143 (дата звернення: 03.04.2021)

44. Інвестиційні проекти Івано-Франківської області. – (Офіційний сайт Управління з упровадження економічних реформ, євроінтеграції та інвестицій Івано-Франківської області). URL: <https://www.if.gov.ua/news/19467> (дата звернення: 03.04.2021)

45. Інформаційний центр з питань культури та мистецтва URL: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/183853> (дата звернення: 03.04.2021)

46. Килимистий С.М. Анімація в туризмі: навчальний посібник / С. М. Килимистий. – К.: ФПУ, 2017. – 188 с.

47. Кирилов Ю. Є., Грановська В. Г., Алещенко Л. О. Економічний механізм формування конкурентних переваг суб'єктів туристичної галузі. Економіка АПК. 2020. – №5. – С. 45-55.

48. Кифяк В. Ф. Організація туризму: Навчальний посібник / В. Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2011. – 344 с.

49. Коваль П.Ф. В'їзний туризм : Навчальний посібник / П.Ф.Коваль, Н.О.Алешугіна, Г.П.Андрєєва, О.О.Зеленська, Т.В.Григор'єва, О.Г.Пархоменко, В.Б.Дудко, М.О.Михайловський, С.І.Бондар. – Ніжин: Видавництво Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с.

50. Кравець О. М. Організація анімаційних послуг в туризмі : навч.

посібник / О. М. Кравець, С. І. Байлик ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 335 с.

51. Кузьма Б. Традиції і сучасність закарпатської школи живопису / Б. Кузьма // Живописці Закарпаття. – 2009. – Осінь. – С. 32–35.

52. Литвин О. В., Кирилюк І. М. Транспортні засоби в системі туристичної індустрії. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/198.pdf> (дата звернення: 03.04.2021).

53. Лужанська Т. Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: навч. посіб. / Т. Ю. Лужанська, С. С. Махлинець, Л. І. Тебляшкіна. – К.: Кондор, 2008. – 385 с.

54. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг URL: http://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp.htm (дата звернення: 03.04.2021)

55. Ляшук Р. М. Правові основи здійснення автомобільних перевезень / Р. М. Ляшук // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки. – 2017. – Вип. 2. – С.18-30.

56. Максимець О. Спортивна анімація як складова позааудиторної роботи студентів вищих навчальних закладів туристичного профілю / О. Максимець // Вісник Львів. ун-ту. Серія педаг. – 2011. – Вип.27. – С.101-108.

57. Максимовська Н.О. Анімація дозвілля як засіб соціального розвитку особистості в соціумі, що глобалізується / Н. О. Максимовська // Вісник Харківської державної академії культури. – 2012. – Вип.35. – С.268-278. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/maksymovska4.htm (дата звернення: 03.04.2021)

58. Мальська М. П. Організація туристичного обслуговування : Підручник / М. П. Мальська, В. В. Худо, Ю. С. Занько. – К : Знання, 2011. – 275с.

59. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України : підручник. Київ : Вид-во «Знання», 2015. – 511 с.

60. Мезенцев К. В. Регіональне прогнозування соціально-економічного

розвитку : навч. посіб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. – 82 с.

61. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні : монографія. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. – 153 с.

62. Михайліченко Г.І. Організація туристичних подорожей : навчальний посібник / Г. І. Михайліченко, А. Ю. Єременко. – К. : КНТЕУ, 2011. – 392 с.

63. Мікловда В. П., Кубіній Н. Ю., Завадяк Р. І., Сокол І. І., Максимець І. І., Кубіній В. В. Стратегічне управління ефективністю підприємств у корпоративному секторі регіону: проблеми та шляхи вдосконалення: Монографія. – Ужгород: Ліра, 2010. – 196 с.

64. Міхо О. І. Анімація в рекреації та туризмі: Словник-довідник. – К.: Видавництво Ліра-К, 2019. – 224 с.

65. На Закарпатті вчили, як розвивати туризм в тергромадах. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2793439-na-zakarpatti-vcili-ak-rozvivati-turizm-v-tergromadah.html> (дата звернення: 03.04.2021)

66. На Івано-Франківщини оприлюднили дохід від туристичного збору. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3092800-na-ivanofrankivsini-opriludnili-dohid-vid-turisticnogo-zboru.html> (дата звернення: 03.04.2021)

67. Нездоймінов С. Г., Андрєєва Н. М. Дослідження туристичного руху на водному транспорті в Україні. URL: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2017_1_205_212.pdf (дата звернення: 03.04.2021).

68. Носа Б. М. Історія розвитку туризму на закарпатті (кін. XIX – поч. XXI ст.): короткий історіографічний огляд. / Б. М. Носа Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2017, вип. 47 – С. 248-252.

69. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2017 р. Статистичний збірник. Київ, 2017. URL : <http://www.ukrstat.>

gov.ua (дата звернення : 12.04.2021).

70. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2018 р. Статистичний збірник. Київ, 2018. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.04.2021).

71. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2019 р. Статистичний збірник. Київ, 2019. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення : 12.04.2021).

72. Пангелов Б.П. Організація і проведення туристськокраєзнавчих подорожей: навчальний посібник для студ. ВНЗ / Б. П. Пангелов. – К : Академвидав, 2010. – 248 с.

73. Парубець О. М Організаційно-економічні особливості надання транспортних послуг туристам. URL: <https://economic-vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=376> (дата звернення: 03.04.2021)

74. Пеняк П. С. Археологічні старожитності у Зведенні пам'яток історії і культури Івано-Франківської області / П. С. Пеняк // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – 2006. – Вип. 10. – С. 272–276.

75. Петрова І. О. Дозвілля в зарубіжних країнах : підручник. – К. : Кондор, 2015. – 408 с.

76. Петрук Т. М. Транспортні послуги у туризмі: комп'ютерні системи бронювання. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/petruk.htm (дата звернення: 03.04.2021)

77. Пилип Р. І. Локальні особливості традиційної народної вишивки сорочок українців Закарпаття кінця XIX – першої половини XX ст. / Р. І. Пилип // Науковий і мистецький світ Федора Потушняка: матер. міжнар. 129 наук. конф., присвяченої 100-річчю від дня народження видатного українського письменника і вченого. – Ужгород: Ліра, 2010. – С. 259–273.

78. Погасій С.О. Про роль транспорту у розвитку туризму в Україні / С.О. Погасій, І.А. Шабала // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2018. – № 2(2). – С. 39-44.

79. Регіональна цільова програма розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2021 рік. URL: <https://orada.if.ua/decision/1571-37/> (дата звернення: 03.04.2021)

80. Розвиток історико-культурного туризму в Закарпатті: здобутки і проблеми URL: <http://eehb.dspu.edu.ua/article/view/101043/96482> (дата звернення: 03.04.2021)

81. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження: навч. посіб. / М. Й. Рутинський. – К.: ЦУЛ, 2007. – 432 с.

82. Смирнов І.Г. Логістика туризму : Навчальний посібник / І. Г. Смирнов. – К.: Знання, 2009. – 444с.

83. Сологуб Ю.І., Ващенко А.О Туристично-рекреаційний потенціал гірських територій Івано-Франківської області URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/10/38.pdf> (дата звернення: 03.04.2021)

84. Статут залізниць України: затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 06.04.1998 р. № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.04.2021)

85. Стафійчук В. І. Рекреалогія : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2018. – 264 с.

86. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021 – 2027 роки. URL: <https://orada.if.ua> (дата звернення: 03.04.2021)

87. Сучасний туристичний ринок Івано-Франківської області. URL: <https://uz.suspilne.media/news/40228> (дата звернення: 03.04.2021)

88. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.

89. Торік музеї Закарпаття відвідали 409 тисяч гостей. URL: <http://transkarpatia.net/transcarpathia/culture/5592-tork-muzeyi-zakarpattya-vdvdali-409->

tisyach-gostey.html (дата звернення: 03.04.2021).

90. Туристичний путівник Закарпаття URL: <http://www.transcarpathiatour.com.ua/> (дата звернення: 03.04.2021)

91. Туристично-екскурсійні ресурси закарпатської області URL: <http://referat-ok.com.ua/regionalna-ekonomika-rps/turistichno-ekskursiini-resursi-zakarpatskoji-oblasti-1> (дата звернення: 03.04.2021).

92. Умови та чинники розвитку міжнародного туризму. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=499> (дата звернення: 03.04.2021).

93. Федака П. Збереження та використання історико-культурної та архітектурної спадщини на Закарпатті / П. Федака // РІО. – 2006. – 24 листопада. – С. 5.

94. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами: монографія / А.Г. Семенов, О.О. Єропутова, Т.В. Перекрест, А.В. Линенко. – Запоріжжя: КПУ, 2008. – 188 с.

95. Фрей Л. Основні напрямки удосконалення транспортних послуг для туризму / Л. Фрей // Збірник наукових праць ЧДТУ. – 2014. – Вип. 36. – С. 135-139.

96. Холодова О. О. Організація молодіжного дозвілля в туризмі / О. О.Холодова, Т. А.Дзюба // Географія та туризм. – 2014. – Вип. 31. – С. 44-55. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2014_31_7 (дата звернення: 03.04.2021).

97. Шандор Ф. Архітектурні пам'ятники Івано-Франківської області / Ф. Шандор, М. Палінчак // Туризм спадщини в Західній Україні. – Ужгород: Ліра, 2001. – С. 42–63.

98. Шандор Ф. Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник / Ф. Ф. Шандор, М. П. Кляп. – К.: Знання, 2013. – 334 с.

99. Шелеметьєва Т. В. Підвищення рівня транспортних послуг як основа ефективного розвитку туризму України. URL: [http://www.venu-journal.org/download/2016/2\(31\)/pdf/39-Shelemetieva.pdf](http://www.venu-journal.org/download/2016/2(31)/pdf/39-Shelemetieva.pdf) (дата звернення: 03.04.2021).

100. Школа І. М. Розвиток туристичного бізнесу регіону: монографія / за ред. доктора економічних наук, професора Школи І. М. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 292 с.

101. SMART-туризм: уся інформація про Івано-Франківськ в одному мобільному додатку. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12086> (дата звернення: 03.04.2021).